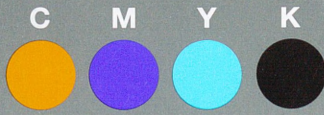

Grey Scale #13

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
KATEDRA ANALIZ I PROGNOZOWANIA OBRONNEGO

MODELOWANIE CHARAKTERU I WŁAŚCIWOŚCI KONFLIKTÓW ZBROJNYCH
W EUROPIE

Praca naukowo-badawcza pk. "KONFLIKT"

Etap II

SYNTEZA WYBRANYCH WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH
I WOJEN

63918

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/2906

05-002906-001-0

WARSZAWA

1995

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
KATEDRA ANALIZ I PROGNOZOWANIA OBRONNEGO

MODELOWANIE CHARAKTERU I WŁAŚCIWOŚCI KONFLIKTÓW ZBROJNYCH
W EUROPIE

Praca naukowo-badawcza pk. "KONFLIKT"

Etap II

SYNTEZA WYBRANYCH WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH
I WOJEN

63918

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/2906

05-002906-001-0

WARSZAWA

1995

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO - OBRONNY

KATEDRA ANALIZ I PROGNOZOWANIA OBRONNEGO

MODELOWANIE CHARAKTERU I WŁAŚCIWOŚCI KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

W EUROPIE

Praca naukowo-badawcza pk. "KONFLIKT"

Etap II

SYNTEZA WYBRANYCH WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

I WOJEN

WARSZAWA

1995

Material opracował pod naukowym i merytorycznym kierownictwem
płk. dr. hab. inż. Stanisława DWORECKIEGO Zespół w składzie:

Jan BERNY

Stanisław DWORECKI

Tadeusz KESON

Marek KULISZ

SPIS TRESCI

Wstęp	4
1. Charakterystyka konfliktów zbrojnych i wojen	5
1.1. Wprowadzenie	5
1.2. Pojęcie konfliktu	6
1.3. Konflikt zbrojny	11
1.4. Charakter współczesnych konfliktów zbrojnych	16
1.5. Właściwości przyszłych konfliktów zbrojnych	22
1.5.1. Sytuacje kryzysowe	22
1.5.2. Konflikty zbrojne o małej intensywności	27
1.5.3. Konflikty zbrojne o średniej intensywności	33
1.5.4. Konflikty zbrojne o dużej intensywności	38
1.6. Konflikt zbrojny a wojna	40
1.7. Podsumowanie	44
2. Identyfikacja współczesnych konfliktów zbrojnych	50
2.1. Wprowadzenie	50
2.2. Intensywność występowania konfliktów	50
2.3. Straty ludności w konfliktach zbrojnych	53
2.4. Rejony najbardziej konfliktogenne	56
2.5. Podłoże konfliktów zbrojnych	60
2.6. Podsumowanie	61
3. Identyfikacja charakterystycznych cech współczesnych konfliktów zbrojnych	62
3.1. Wprowadzenie	62
3.2. Charakterystyczne cechy współczesnych konfliktów zbrojnych	62
3.3. Właściwości konfliktów zbrojnych	68
3.4. Podsumowanie	69
4. Wnioski końcowe	76
Bibliografia	79

WSTĘP

Świat nadal nie jest spokojny. Wciąż występują nowe ogniska zapalne. Rokrocznie notuje się ich około 30. Najwięcej nowych konfliktów powstaje w Azji i Afryce, choć i w Europie od 1989 r. ich liczba wzrasta. Fakt ten nie może być obojętny lub niezauważany podczas analizy możliwych zagrożeń militarnych bezpieczeństwa Polski i ewentualnych konfliktów zbrojnych w Europie, które pośrednio lub bezpośrednio mogą dotyczyć Polski.

Przedmiotem drugiego etapu pracy naukowo-badawczej pk. "KONFLIKT" jest synteza wybranych współczesnych konfliktów zbrojnych i wojen w aspekcie ustalenia ich podłoża, źródeł występowania zjawisk konfliktogennych i relacji między przyczynami a skutkami zachodzących procesów. Celem podjętych badań jest identyfikacja konfliktów zbrojnych, ocena ich charakteru i właściwości oraz retrospektywne spojrzenie na związki przyczynowo-skutkowe.

Uzyskane wyniki badań powinny ułatwić dokonanie uogólnień co do prawidłowości występujących w procesie przechodzenia od potencjalnych zagrożeń suwerenności i bezpieczeństwa państwa do konfliktu zbrojnego lub wojny. Znajomość tych prawidłowości (związków, relacji) umożliwi zbudowanie uproszczonego modelu prawdopodobnego rozwoju sytuacji militarnej i jej prognozowania.

1. CHARAKTERYSTYKA KONFLIKTÓW ZBROJNYCH I WOJEN

1.1. WPROWADZENIE

Od niepamiętnych czasów sprzeczności i walka były fundamentalnym prawem przyrody, życia i ludzkiej egzystencji, a także źródłem wszelkiej zmiany i postępu. Przy czym ma tu zastosowanie zasada, że "każda, nawet najbardziej pozytywna decyzja polega na tym, że komuś się daje, a komuś innemu jednak zabiera"; w niej tkwi istota (źródło) sprzeczności interesów (dążeń, aspiracji, hierarchii wartości). Można oczywiście odnieść to do skali makro, gdy np. jedno państwo dąży do zaspokojenia swoich potrzeb kosztem drugiego.

Bezpośrednie zagrożenie militarne bezpieczeństwa Polski przez inne państwo, może być konsekwencją groźby zastosowania siłowego rozwiązania sytuacji konfliktowych dla osiągnięcia swoich celów. Mogą one zmierzać do:

- wymuszenia na naszych władzach (państwie) określonych ustępstw, z naruszeniem interesów (kosztem) Polski;
- świadomego doprowadzenia do destabilizacji sytuacji wewnętrznej w Polsce;
- sprowokowania wystąpienia zbrojnego naszego państwa w obronie jego racji stanu, przez uruchomienie systemu obronnego.

W wypadku zdecydowanej odmowy spełnienia wysuwanych żądań, roszczeń lub innych warunków, i wobec braku obustronnej woli

uzyskania satysfakcjonującego porozumienia może dojść do kryzysu w stosunkach międzypaństwowych, a nawet otwartego konfliktu militarnego

Pośrednie zagrożenie zewnętrzne bezpieczeństwa Polski może wystąpić wówczas, gdy stronami konfliktu będą nasi sąsiedzi, a osiągnięcie celów jedna ze stron zamierza uzyskać na drodze rozstrzygnięć militarnych. Wówczas obszar Polski (choćby przejściowo) może stać się terenem działań wojennych - wbrew naszej woli. W ten sposób Polska może być uwikłana (wmanewrowana) w konflikt militarny innych państw, ponosząc określone tego konsekwencje.

Brak racjonalnych zachowań (społeczeństwa, polityków i przywódców) w stosunku do przejawów zagrożenia bezpieczeństwa państwa może doprowadzić do sytuacji kryzysowej, a nawet konfliktu zbrojnego.

1.2. POJĘCIE KONFLIKTU

Przegląd literatury przedmiotu pokazuje, iż nie tylko mamy do czynienia ze znaczną liczbą definicji konfliktu, ale nawet powstały już klasyfikacje tych definicji.

Problematyka konfliktów jest przedmiotem uwagi przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych, m.in.: historii, politologii, medycyny, ekonomii, antropologii kulturowej, socjologii i psychologii społecznej. Stąd i definicje konfliktu są różne, ze względu na znaczną złożoność sytuacji (w zakresie podmiotowym i przedmiotowym) jego występowania, sposób podejścia i metody-

kę analizy.

Jako pierwszą pracę analityczną z tej dziedziny przyjmuje się dzieło T. Hobbesa pt. *LENIATAN* z 1652 r.

Pierwotne znaczenie konfliktu (z łac. *conflictus* = zderzenie) uległo zasadniczemu rozszerzeniu¹. Wiele określeń takich, jak: wszelkie zetknięcie się sprzecznych dążeń; kontrowersje, niezgodność interesów, poglądów; antagonizm, kolizja, spór, protest, wrogość, sprzeczka, zatarg; konkurencje, rywalizacja, opozycja; przemoc, rewolucja, walka, wojna itp., często są utożsamiane z konfliktem.

W zależności od rozpatrywanej sytuacji (zjawiska, procesu) podkreśla się aspekt psychologiczny, socjologiczny, ekonomiczny, organizacyjny lub międzynarodowy.

Z socjologicznego punktu widzenia, konflikt społeczny występuje wówczas, gdy ma miejsce zmniejszenie szansy lub uniemożliwienie zaspokajania interesów jednej grupy lub klasy przez drugą, ze względu na sprzeczne wartości, interesy i cele uznawane przez te grupy².

¹ *Słownik wyrazów obcych*. PWN, Warszawa 1980, s.378.

² Wydaje się, że dla jasności i jednoznaczności tak definiowanego konfliktu, konieczne jest uzupełnienie o element związany z zachowaniem stron. Moim zdaniem dopóki strony nie uciekają się do zastosowania (użycia) jakichkolwiek form czynnego przymusu (wrogich zachowań, negatywnych sankcji, kar, walki bez lub z użyciem przemocy), dopóty możemy mówić o sytuacji konfliktowej lub kryzysie. Przeciwnie zarówno w sytuacji konfliktowej, jak i w stanie kryzysu strony mogą dojść do porozumienia, zawarcia ugody na zasadzie *consensusu*. Wówczas strony zapobiegną stosowaniu wobec siebie **przemocy**, unikną walki. Zatem nie wystąpi konflikt w sensie behawioralnym.

Z punktu widzenia prakseologicznego³, konflikt przedstawia się w postaci kooperacji negatywnej, odnoszonej do pary przeciwników - jednostek. Ujęcie to było akceptowane do opisu konfliktów międzygrupowych i międzyorganizacyjnych poprzez przyporządkowanie zakresów znaczeń; działanie grupy oznaczało tyle co działanie każdego z jej uczestników.

W ujęciu Kotarbińskiego kooperacja negatywna była utożsamiana z walką. W ogólnej postaci konflikt może być definiowany w szerokim zakresie znaczeniowym obejmującym różne jego natężenia (w tym ujęciu walka mogłaby określać formę lub ostrość - natężenie konfliktu). Od tego czasu obserwuje się dążenie do uściślenia i uszczegółowienia definicji konfliktu, w zależności od przedmiotu analizy (badań, oceny), podmiotów i relacji występujących między nimi, celów konfliktu, rodzajów zachowań i metody działania stron.

Bliska takiego podejścia jest definicja konfliktu, charakteryzująca to zjawisko w sferze społecznej (wg J. Freunda⁴), jako "pośrednie lub bezpośrednie zmaganie się przeciwników, którzy świadomie pragną i dążą do wymuszenia swoich celów (czy też racji) nawet przy użyciu fizycznej przemocy".

W przyjmowanych definicjach⁵ nadal budzi poważne kontro-

³ KOTARBINSKI T.; *Z zagadnień ogólnej teorii walki*. Warszawa 1938.

⁴ Cytowane za: SZTUMSKI J., WODZ J.; *Z problematyki konfliktów społecznych i dezorganizacji społecznej*. Ossolineum 1984.

⁵ Zob.: MLICKI M.; *Konflikty społeczne. Pułapki i dylematy działań zbiorowych*. PAN, Warszawa 1992, oraz WISNIEWSKI A.; *Przegląd literatury nt. socjologicznych teorii konfliktu*. W

wersje charakter interakcji występujących w sytuacji konfliktowej; czyli: jaki rodzaj zachowania wśród jednostek lub zbiorowych całości określamy tym terminem; jaki jest akcentowany poziom otwartości działań (relacje przyczynowo-skutkowe); jaki jest dopuszczalny poziom otwartej przemocy (stosunek do przeciwnika); racjonalność zachowań (adekwatność zastosowanych środków przymusu do celu działania) itp.

Wydaje się, że w celu poprawnego sformułowania definicji konfliktu, wskazane byłoby uwzględnienie następujących elementów⁶:

- problem sporny, ewentualnie wzajemne relacje stron;
- strony konfliktu;
- cel;
- formy działania.

Z procesem poznawania zjawiska i identyfikowania jego struktury, elementów składowych, przyczyn powstawania itp. wiąże się problem typologii konfliktu. Podobnie jak wiele jest w literaturze podejść do definicji konfliktu, tak i wiele jest kryteriów klasyfikacji⁷.

Przyjmowane kryteria klasyfikacji obejmują:

- rodzaj podmiotów (kto przeciw komu) oraz ich wzajemne relacje;

sprawozdaniu z pracy naukowo-badawczej pk. "TEORIA". AON, Warszawa 1993.

⁶ BIALYSZEWSKI H.; *Teoretyczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*. PWN, Warszawa 1983.

⁷ Por.: ZIELENIEWSKI J.; *Organizacja i zarządzanie*. PWN, Warszawa 1981.

- zasięg (przestrzenny) konfliktu;
- przedmiot (podłoże, tło) konfliktu;
- sposób przejawiania się (symptomy) konfliktu;
- czas trwania;
- charakter sprzeczności tkwiących u podstaw danego konfliktu (istotne, drugorzędne, wewnętrzne, zewnętrzne, antagonistyczne itp.);
- przyczyny (obiektywne, subiektywne, racjonalne, irracjonalne itp.);
- forma (nasilenie, charakter) działań.

Z powyższego łatwo zauważyć, iż przedstawienie jednej uniwersalnej definicji konfliktu nie jest możliwe. Wszelkie próby przedstawienia takiej definicji muszą zakończyć się niepowodzeniem.

Ze względu na: cel, rodzaj, typ, formę, miejsce, skalę lub wielkość występujących sprzeczności w prezentowanych wartościach nadrzędnych i uznawanej hierarchii celów, a głównie - sposób obrony własnych interesów i użytych środków do wymuszenia ustępstw lub wyegzekwowania swoich racji, konflikty społeczne generalnie można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne oraz "pokojowe" i "zbrojne"⁸.

⁸ Zob.: PŁONKA I.; *Przygraniczny konflikt zbrojny w warunkach Rzeczypospolitej Polskiej*. Rozprawa doktorska. AON. Warszawa 1993, s. 37-38. Autor do zbrojnych konfliktów społecznych zalicza: wojnę, konflikt zbrojny, stan wojenny, stan wyjątkowy, przewrót wojskowy i blokadę.

Istota konfliktu "pokojuowego" (zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego) polega na tym, że strony dochodzą swoich racji bez uciekania się do stosowania zorganizowanej zinstytucjonalizowanej przemocy. Ta grupa konfliktów charakteryzuje się tym, że prowadzona walka pełni przede wszystkim pozytywne funkcje społeczne, przyczyniając się do rozwoju i postępu. Z tego względu nie będzie tu ona przedmiotem dalszych rozważań.

Ponieważ konflikt jest zjawiskiem towarzyszącym rozwojowi wszelkich przejawów życia społecznego, i jest immanentną cechą wszystkich struktur społecznych, należy liczyć się z ciągłym poszukiwaniem nowych, precyzyjniejszych definicji, jednoznacznie identyfikujących to zjawisko; tym bardziej, że niektóre obecne określenia wywołują ożywioną dyskusję.

1.3. KONFLIKT ZBROJNY

W naukach społecznych, w tym głównie w socjologii i prawie, konflikt zbrojny jest szeroko interpretowany i utożsamiany z użyciem przemocy zbrojnej. Natomiast w naukach wojskowych przyjmuje się, że konflikt zbrojny jest formą rozwiązywania konfliktów społecznych przy ograniczonym użyciu sił zbrojnych⁹.

⁹ Por.: Konflikt zbrojny - działania sił zbrojnych prowadzone przez antagonistyczne państwa (klasy społeczne) zmierzające do osiągnięcia celu politycznego. Są to działania stosunkowo krótkotrwałe, prowadzone na ograniczonym obszarze i ograniczonymi siłami [Zbiór podstawowych terminów z zakresu nauki i doktryny wojennej. ASG WP. Warszawa 1980, s. 61]; -

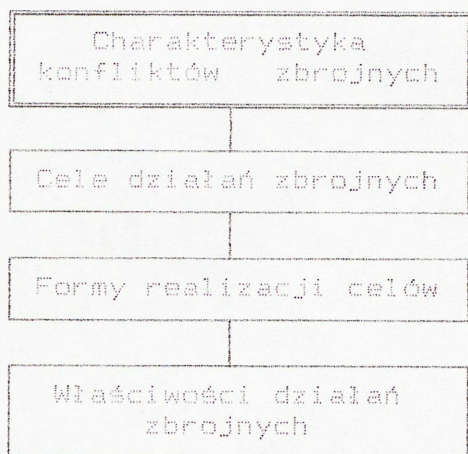
Konflikt zbrojny jest formą walki (działań zbrojnych) i ma miejsce wówczas, gdy strony (sformalizowane) broniąc swoich interesów (racji) stosują przymus (przemoc fizyczną) w formie zinstytucjonalnej - w sensie prawa międzynarodowego.

W tego rodzaju działaniach (walce) cechą charakterystyczną jest to, że przynajmniej jedna ze stron konfliktu dopuszcza osiągnięcie swojego celu godząc w podstawy istnienia (ograniczenia) drugiej strony - w sensie terytorialnym, politycznym, gospodarczym lub wojskowym. Nie wyklucza się przy tym spowodowania znacznych strat (szeroko rozumianych). W zależności od założonych celów, strony konfliktu dobierają formy i sposoby działań zbrojnych (rys. 1.1).

Wraz ze zmianą i rozwojem różnorodnych czynników, pośrednio lub bezpośrednio oddziałujących na charakter konfliktów zbrojnych, ewolucji podlegają również poglądy na kryteria ich klasyfikacji.

W zależności od celów lub podłoża konflikty zbrojne można podzielić na: zaborcze, wyzwolenicze, etniczne, narodowościowe, religijne, kulturowe, itp. Przy czym najczęściej podłożem konfliktów nie jest tak jednorodny; z reguły jest bardziej

ma miejsce wówczas, gdy cele polityczne klasy (która go wywołała) są ograniczone; walka zbrojna toczy się na niewielkim obszarze, w krótkim czasie, nie angażuje gospodarki kraju będącego w konflikcie, ani całych sił zbrojnych [KACZMAREK J.: *Bitwa o przetrwanie*. MON. Warszawa 1989, s.26]; - jest formą rozwiązywania konfliktu społecznego, w którym strony stosują przemoc zbrojną, ale nie angażują całych sił, jakimi dysponują [Encyklopedia popularna A-Z. PWN. Warszawa 1966, s. 3431.

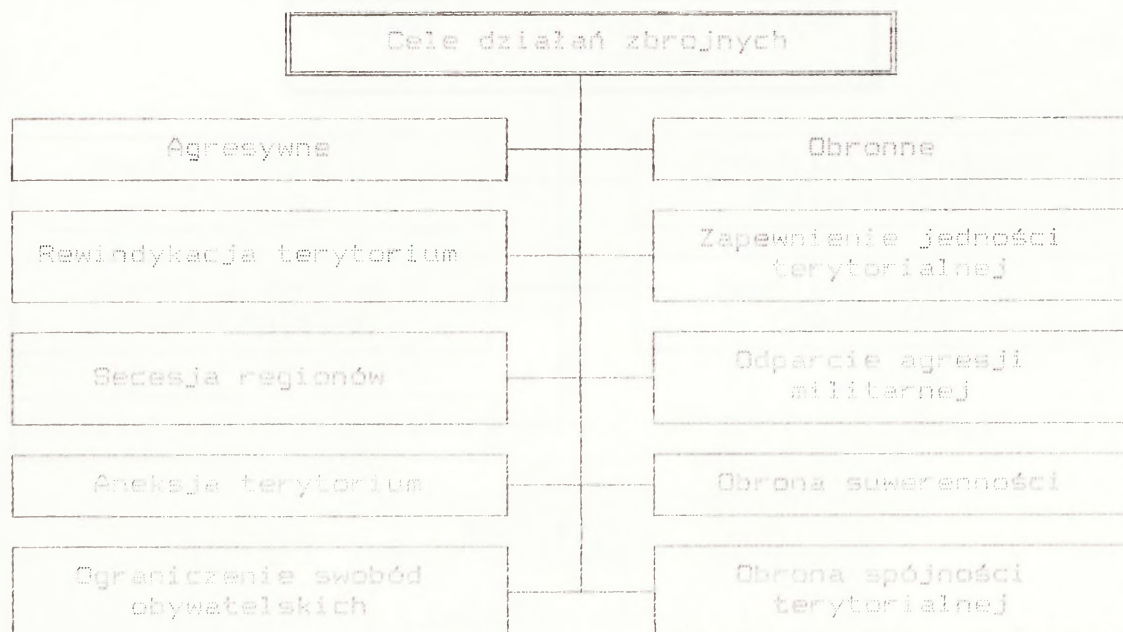

Rys. 1.1.

złożone, np. etniczno-narodowościowe, etniczno-religijne, narodowościowo-wyzwoleńcze, itp. Potwierdzeniem tego mogą być współczesne konflikty zbrojne, np. w byłej Jugosławii, Bliskim Wschodzie, czy w byłym ZSRR.

W ostatnich latach dokonały się zmiany, które sprawiły, że ukształtowane dotychczas poglądy na charakter konfliktów zbrojnych zostały częściowo zburzone. Przyczynami sprawczymi tych zmian są wnioski ze współczesnych konfliktów, tendencje rozwoju środków walki, zasady działania wojsk oraz procesy zmian polityczno-militarnych w świecie. Z nich to najczęściej wyłaniają się cele działań zbrojnych (rys. 1.2).

Konflikty zbrojne mogą mieć charakter obronny (odparcie agresji, obrona suwerenności i integralności terytorialnej), agresywny (podporządkowanie polityczno-wojskowe, zabór lub secesja terytorium, rewizja granic) lub pokojowy: misje sił zbrojnych ONZ (wymuszenie pokoju).

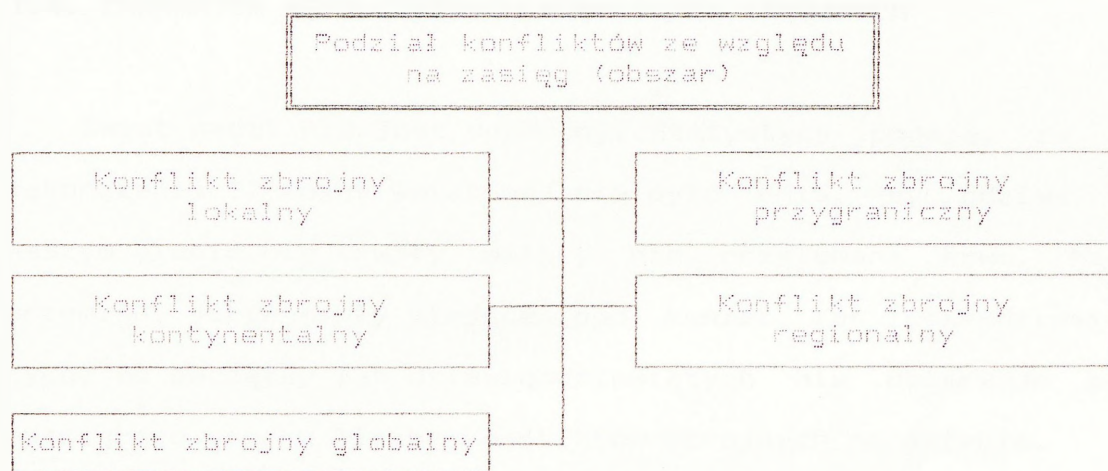

Rys. 1.2.

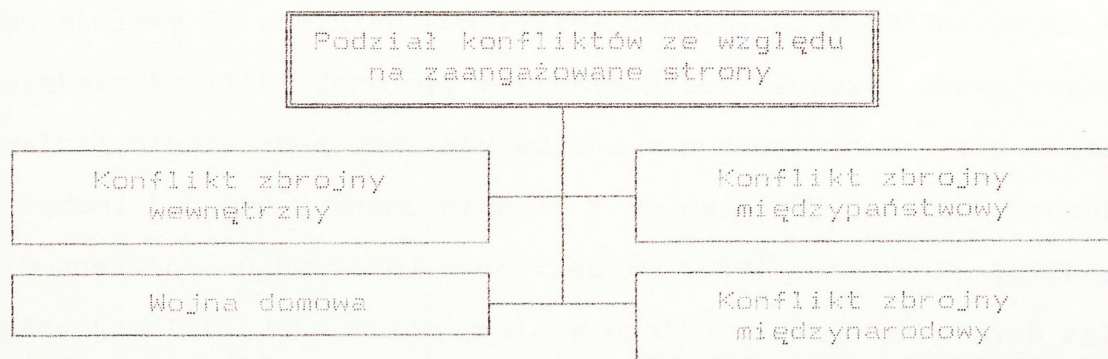
Jednoznaczne określenie charakteru konfliktów zbrojnych nie jest możliwe ze względu na jednoczesne występowanie wielu cech identyfikacyjnych i ich złożonej natury.

Konflikty zbrojne można dzielić w zależności od: zasięgu przestrzennego (Rys. 1.3); uczestniczących stron (Rys. 1.4); użytych środków walki (konwencjonalne, niekonwencjonalne); sposobu działań zbrojnych (regularne, nieregularne, rozproszone, partyzanckie); intensywności działań (małej, średniej i dużej intensywności) lub innych kryteriów.

Mówiąc o konfliktach, a szczególnie dokonując ich klasyfikacji lub charakterystyki, zawsze należy mieć na uwadze kryteria podziału lub oceny.

Rys. 1.3.

Rys. 1.4.

Mówiąc o konfliktach, a szczególnie dokonując ich klasyfikacji lub charakterystyki, zawsze należy mieć na uwadze kryteria podziału lub oceny.

1.4. CHARAKTER WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Świat nadal nie jest spokojny. Statystycy podają, że od zakończenia II wojny światowej nie było dnia, by gdzieś na naszym globie nie trwały walki, nie przelewano krwi. Mimo przemian, jakie miały miejsce pod koniec lat osiemdziesiątych, od początku lat dziewięćdziesiątych nie obserwuje się znaczącego spadku liczby konfliktów zbrojnych na świecie.

Według oceny Sztokholmskiego Międzynarodowego Instytutu Badań nad Pokojem (SIPRI) obecnie w 200 punktach ziemskiego globu ludzie walczą ze sobą, a przeciętnie w roku na świecie ma miejsce 36 wielkich konfliktów zbrojnych. Wg SIPRI wojna to większy konflikt zbrojny, w którym przez dłuższy okres czasu walczą między sobą oddziały wojskowe podległe dwóm albo więcej rządów, lub też jednemu rządowi i co najmniej jednej zorganizowanej oraz uzbrojonej organizacji. SIPRI ponadto kwalifikuje dany konflikt jako wojnę jeśli w wyniku działań zbrojnych zginęło przynajmniej 1000 osób.

Regiony, w których toczyły się konflikty zbrojne i wojny w latach 1989 - 1994 oraz ich ilość przedstawiono w tabeli 1.1.

Ilość konfliktów zbrojnych i wojen toczących się na przestrzeni lat 1989 - 1994 utrzymuje się w zasadzie na stałym poziomie, w przedziale od 34 do 38. Lekką tendencją spadkową zaobserwowano w latach 1989 - 1993 (z 37 do 34), ale w roku 1994 zanotowano ich wzrost do 38. Wśród kontynentów: tendencją spadkową obserwuje się w Afryce; względnie stały poziom utrzymuje się w Azji, Ameryce Centralnej i Środkowej; natomiast

Tabela 1.1.

Regiony, ilość i cele konfliktów zbrojnych w latach 1989-1993.

REGION	1989		1990		1991		1992		1993		1994*		Tendencje
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	
	Cel wojny												
AFRYKA	7	3	8	3	9	3	7	1	6	2	7	2	→
AZJA	6	8	5	10	3	8	5	9	4	7	5	8	→
AMERYKA CENTR. i ŚRODK.	5	-	5	-	4	-	3	-	3	-	3	-	→
EUROPA	1	1	-	1	-	2	-	4	-	6	-	6	→
ŚRODKOWY WSCHOD	1	4	1	4	2	5	2	3	2	4	3	4	→
RAZEM	20	16	19	18	18	18	17	17	15	19	18	20	
RAZEM W ROKU	36		37		36		34		34		38		→

* - wstępna ocena klasyfikacyjna, A - przejęcie władzy, B - przejęcie terytorium.

tendencje wzrostowe na Bliskim i Dalekim Wschodzie, w Europie oraz w rejonie Pacyfiku (głównie za sprawą sytuacji w byłych republikach ZSRR).

Rosnąca ilość konfliktów na tych obszarach może być potwierdzeniem uogólnień (tez, teorii), że rozpad dwubiegunowego systemu bezpieczeństwa na świecie, spowodowany głównie zmianami w Europie Wschodniej, może być czynnikiem uaktywniającym dla sporów o charakterze narodowościowo-etnicznym. Europa może stać się miejscem konfliktów zbrojnych pochłaniających stosunkowo więcej ofiar niż konflikty w innych rejonach świata. W tabeli 1.2 przedstawiono liczbę ofiar w konfliktach analizowanych przez SIPRI¹⁰. Z danych tych wynika, że konflikty toczące się na kontynencie europejskim statystycznie pociągają więcej ofiar niż konflikty w innych regionach świata.

O tym, że trudno jest wyrokować na temat rozwoju sytuacji wewnątrz nowopowstałych państw świadczyć może fakt, że amerykański politolog Francis Fukuyama głosił, iż po upadku komunizmu narody będą żyły w pokoju, harmonii i szczęściu.

Kiedy komunizm chylił się już wyraźnie ku upadkowi, politologowie zastanawiali się, jak będzie wyglądał świat po przewyciężeniu dwubiegunowego podziału na Wschód i Zachód. Przewidywali wiele scenariuszy, ale żaden z nich nie zakładał tak wielkiego wybuchu nacjonalizmów i tak dramatycznych konfliktów etnicznych, jak to się w rzeczywistości stało. Wg Jacquesa

¹⁰ Szczegółowe dane o ofiarach, roczniki SIPRI 1992 i 1993. Zestawienie danych dotyczy tylko konfliktów, których kontynuacja w latach 1989 - 1992 spełnia wymogi definicji "wojny" wg SIPRI.

Tabela 1.2

Liczba ofiar w konfliktach w roku 1992 i 1994.

REGION SWIATA	Zestawienie danych w roku					
	1992			1993		
	Licz. konf.	ofiar		Licz. konf.	ofiar	
		Ogółem	śred.na konflikt		Ogółem	śred.na konflikt
AFRYKA	8	13800- 16100	1638- 2013	8	307500- 308800	38437- 38600
AZJA	14	14000- 40000	1000- 2858	11	25608- 32608	2328- 2965
AMERYKA CENT. I PŁD.	3	5380	1794	3	1800	600
EUROPA	4	11400- 21400	2850- 5350	6	11186- 34586	2364- 5765
ŚRODKOWY WSCHÓD	5	3650- 3850	730- 780	6	3200- 3400	530- 580

DELORSA, Przewodniczącego Komisji Europejskiej mamy do czynienia z epidemią nacjonalistycznego szaleństwa. Stajemy przed faktem, że konflikty na tle narodowościowym i wyznaniowym są i będą jednym z najpoważniejszych wyzwań XX i XXI w.

Bardziej tragiczną wizję końca wieku i nadchodzącego stulecia widzi dyrektor Instytutu Studiów Obronnych w Londynie, Michael CLARK. Twierdzi on, że "Zasada samostanowienia" narodów o swoim losie, jedna z naczelných norm regulujących współżycie międzynarodowe, może się stać przekleństwem XXI wieku. Konflikty narodowościowe mogą zagrozić nawet ustabilizowanym, wysoko rozwiniętym mocarstwom. Wg najbardziej pesymistycznych prognoz wiek XXI będzie stuleciem wojen domowych, ponieważ aż 3 tysiące narodów nie chce żyć w państwach, w

których żyły do tej pory. Prawidłowością staje się, że tam gdzie podział na Wschód i Zachód był najbardziej ostry i odczuwalny, a więc w Europie, dochodzi do prawdziwej eksplozji nacjonalizmów. Na jaw wychodzą wszelkie zadawnione konflikty, zaogniają się pozostałości po konferencjach pokojowych w Jałcie i Poczdamie.

Obalenie komunizmu, państwa autorytarnego, odejście od systemu centralistycznego, rozpad ZSRR i rozwiązanie Układu Warszawskiego spowodowały, że poszczególne narodowości, bądź regiony zaczęły dążyć do samostanowienia. Dążenie wielu narodów do samodzielności, pełnej autonomii, czy niepodległości okazuje się silniejsze niż deklarowanie przez te kraje przywiązania do wartości demokratycznych i praw człowieka. Okazuje się, że niedorozwój cywilizacyjny i gospodarczy oraz zatargi powodowane różnicami w standartach życiowych i kulturowych są wprost proporcjonalne do zjawisk nacjonalizmu przechodzącego w skrajny szowonizm w krajach dążących do autonomii zarówno w Europie, jak i na świecie. Mogą one doprowadzić do powstania zagrożeń bezpieczeństwa poszczególnych państw, a nawet konfliktów zbrojnych lub wojen.

W przeszłości konflikty zbrojne charakteryzowały się specyfiką działań bojowych. W każdym z nich prowadzono działania zaczepne i obronne. Nacierający, dysponując coraz nowszymi generacjami uzbrojenia i pomocniczego sprzętu technicznego, dążył do szybkiego ześrodkowania wojsk i wykonania zaskakującego uderzenia. Oddziaływanie na broniące się zgrupowania nie ograniczało się wyłącznie do przedniego skraju obrony. Rozwijano

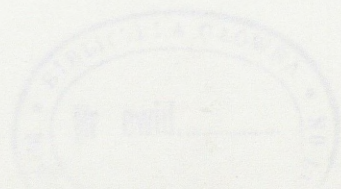
działania podporządkowane pokonaniu obrony przeciwpancernej. Stopniowo zmieniano formy i sposoby oddziaływania na elementy ugrupowania bojowego i operacyjnego znajdujące się w głębi. Przez umiejętne wykonanie desantów powietrznych i działanie pododdziałów powietrznoszurmowych wytwarzano wiele ognisk walki wewnątrz ugrupowania broniących się wojsk. Dążono do poważnego naruszenia systemu obrony i stworzenia warunków do szybkiego pokonania kolejnych pozycji obronnych.

Konflikty lokalne wyraźnie wskazały na to, że wojska przechodziły do obrony w różnych sytuacjach. Najczęściej czyniły to dysponując krótkim czasem na zorganizowanie walki i rozbudowę inżynieryjną. Niedostatki czasu i brak możliwości inżynieryjnego przygotowania terenu rekompensowano szybko zorganizowanym systemem ognia, doskonałym dowodzeniem i działaniami o charakterze manewrowym.

Wojny wyzwolenicze narodów Indochin ukazały znaczenie działań nieregularnych podejmowanych na tyłach wojsk agresora. Różne formy "nękania" wojsk przeciwnika nie pozostawały bez wpływu na prowadzone przez niego działania bojowe i ostateczny rezultat kampanii czy wojny.

1.5. WŁASNOŚCI PRZYKŁADY KONFLIKTÓW TERENOWYCH

Ostatnie działania wojenne w rejonie Zatoki Perskiej wskazały na rangę walki elektronicznej, operacji powietrznych i broni precyzyjnej. Rzućowały one na synchronizację i kanalizację wysiłków wojsk sprzymierzonych, wykorzystanie posiadanych odwodów i możliwości prowadzenia działań w głębi ugrupowania broniących się wojsk.

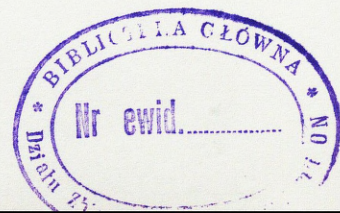
Nowa sytuacja geopolityczna w Europie oraz postęp naukowo-techniczny sprawiają, że wypracowane na przestrzeni ostatnich wielu lat koncepcje i zasady tworzenia struktur organizacyjno-funkcjonalnych SZ, wyposażania ich w sprzęt bojowy i pomocniczy oraz prowadzenia działań wojennych ulegają radykalnym zmianom. Ewolucji podlegają poglądy na charakter i właściwości ewentualnych konfliktów zbrojnych w Europie oraz zasady użycia w nich sił zbrojnych dla osiągnięcia celu (rys. 1.2).

Trudno jest dziś nakreślić realny scenariusz działań wojennych w konfliktach zbrojnych mogących mieć miejsce w Europie po 2010 roku. Trudność ta wynika z braku wiarygodnej prognozy zmiany różnorodnych uwarunkowań polityczno-militarnych oraz trendów i kierunków postępu techniczno-technologicznego w produkcji nowoczesnych środków walki. Można jednak podjąć próbę przedstawienia charakteru możliwych zagrożeń militarnych bezpieczeństwa Polski, sytuacji konfliktowych, właściwości przyszłych konfliktów zbrojnych oraz przygotowania i prowadzenia działań wojennych.

1.5. WŁASCIWOSCI PRZYSZŁYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

1.5.1. Sytuacje konfliktowe

Bezpośredni związek z zagrożeniami militarnymi bezpieczeństwa Polski mają sytuacje konfliktowe, które na pewnym etapie (przy braku racjonalnych zachowań ośrodków władzy -

zapobiegania lub przeciwdziałania) mogą przejść w otwarty konflikt zbrojny (rys. 1.5).

O tym, że trudno jest wyrokować na temat rozwoju sytuacji wewnątrz nowopowstałych państw świadczyć może fakt, że amerykański politolog Francis Fukuyama głosił, iż po upadku komunizmu narody będą żyły w pokoju, harmonii i szczęściu.

Kiedy komunizm chylił się już wyraźnie ku upadkowi, politycy zastanawiali się, jak będzie wyglądał świat po przewzięciu dwubiegunowego podziału na Wschód i Zachód. Przewidywali wiele scenariuszy, ale żaden z nich nie zakładał tak wielkiego wybuchu nacjonalizmów i tak dramatycznych konfliktów etnicznych. Wg Jacquesa Delorsa, Przewodniczącego Komisji Europejskiej, mamy do czynienia z epidemią nacjonalistycznego szaleństwa. Stajemy przed faktem, że konflikty na tle narodowościowym, etnicznym i wyznaniowym są i najprawdopodobniej będą jednym z podstawowych źródeł sytuacji konfliktowych, konfliktów zbrojnych i wojen.

Zaszczości historyczne powodują, że niektóre grupy mniejszości narodowościowych i etnicznych żyją wspólnie na danym terytorium ze swoimi byłymi najeźdźcami i wytworzyły stabilny twór państwowy. Ze względu na własne cechy narodowe i pewną odrębność dochodzi jednak w tych latach do narastania napięć, które są potencjalnym źródłem konfliktów.

Podobnie rzecz się ma z podłożem religijnym i kulturowo-językowym. Tradycje kulturowe grup społecznych i narodowości zamieszkujących dany region często są ściśle powiązane z reli-

IDENTYFIKACJA

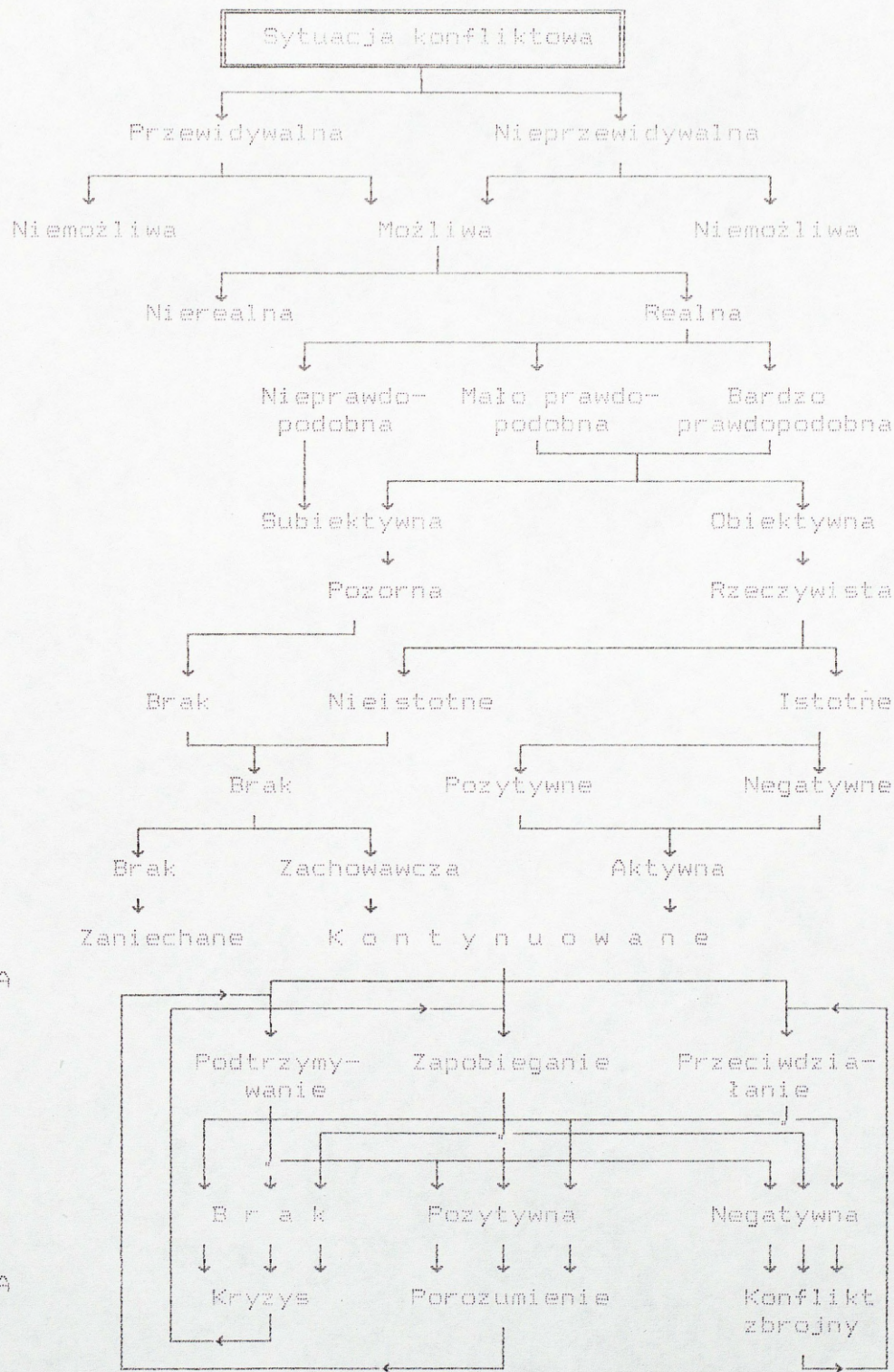
OCENOWA

SKUTKI

REAKCJA

DZIAŁANIA

EFEKT
DZIAŁANIA

Rys. 1.5. Możliwy rozwój sytuacji konfliktowej zagrożenia militarnego

gią i nacjonalizmem. Od najdawniejszych czasów konflikty na tle religijnym były integralną częścią historii narodów i poszczególnych narodów, i z całą pewnością jeszcze na długo tak pozostanie.

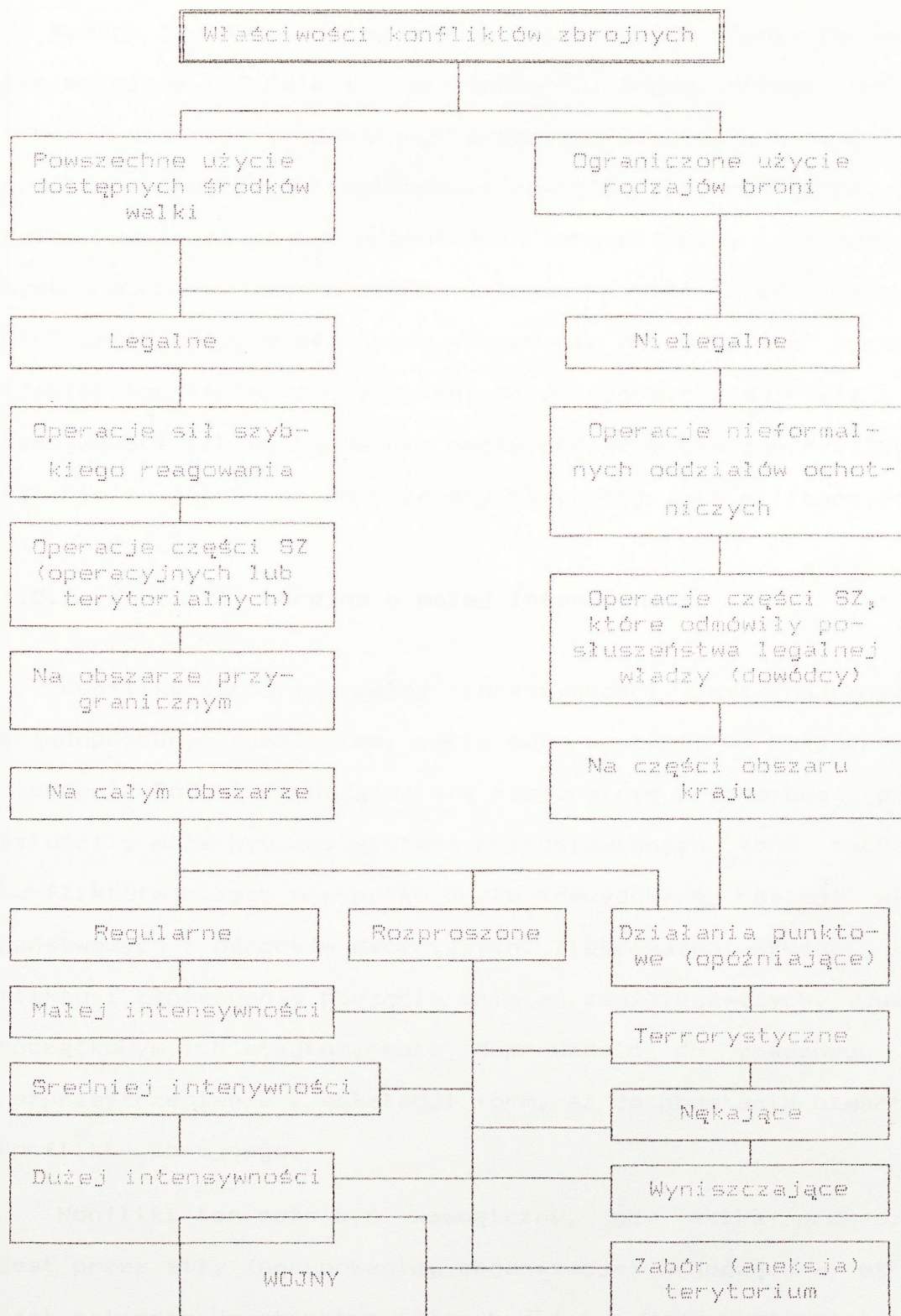
Wiek XXI może być stuleciem konfliktów narodowościowo-etnicznych i wyznaniowych. Mogą one zagrazić nawet ustabilizowanym, wysoko rozwiniętym mocarstwom. Nie pozostaną one bez wpływu na ogólny stan bezpieczeństwa militarnego w świecie.

Zróżnicowany rozwój gospodarczy krajów, dysproporcje w rozwoju nauki, techniki i technologii produkcji, ograniczona dostępność do zasobów naturalnych itp. czynniki sprawiają, że w najbliższych latach również na tym tle może na szeroką skalę dochodzić do sytuacji konfliktowych. Jeżeli do tego dodamy jeszcze, występującą na szeroką skalę degradację środowiska naturalnego, zagrażającą egzystencji i normalnemu rozwojowi ludzkości, to możliwość wystąpienia sytuacji konfliktotwórczych na podłożu gospodarczym uprawdopodobniają.

Wystąpienie przedstawionych źródeł powstawania sytuacji konfliktowych jest bardzo prawdopodobne, a ich skutki mogą być brzemienne, gdyż mogą doprowadzić do otwartego konfliktu zbrojnego - o trudnych do jednoznacznego określenia właściwościach (rys. 1.6).

Rys. 1.6.

Rys. 1.6.

Wymaga to odpowiedniego wyczulenia organów władzy na wszelkie przejawy i źródła ich występowania, odpowiedniego przygotowania sposobów racjonalnego przeciwdziałania, a w ostateczności - skutecznego likwidowania powstających konfliktów. Temu celowi powinien służyć odpowiednio zorganizowany i wyposażony system obrony. Jego elementy składowe powinny mieć "instrumenty" umożliwiające efektywne reagowanie na wszelkie przejawy zjawisk konfliktotwórczych, aby proporcjonalnie do skali i intensywności ich występowania mogły podjąć skuteczne działania, łącznie z zastosowaniem przemocy fizycznej (sił militarnych).

1.5.2. Konflikty zbrojne o małej intensywności

Konflikt zbrojny o małej intensywności jest najbardziej prawdopodobnym zjawiskiem, jakie może wystąpić w bezpośrednim otoczeniu Polski (w dającej się racjonalnie prognozować przyszłości), może być następstwem przedstawionych form zachowań konfliktotwórczych w wypadku braku zdecydowanej reakcji władz państwowych i ośrodków decyzyjnych. Zlekceważenie źródeł konfliktu i zaniechanie podjęcia działań zapobiegawczych, już w początkowym ich stadium, może doprowadzić do znacznego ich rozprzestrzenienia i eskalacji form, aż do powstania otwartego konfliktu zbrojnego.

Konflikt ten może być wewnętrzny, gdy walka prowadzona jest przez siły (ugrupowania, organizacje) wchodzące w struktury (organizacje) należące do struktur różnych państw. W szczególności może to być np. lokalny (przygraniczny) konflikt międzypaństwowy,

gdy przybierze formę zinstytucjonalizowaną (w sensie prawa międzynarodowego).

Konflikty zbrojne o małej intensywności mogą przybierać formę:

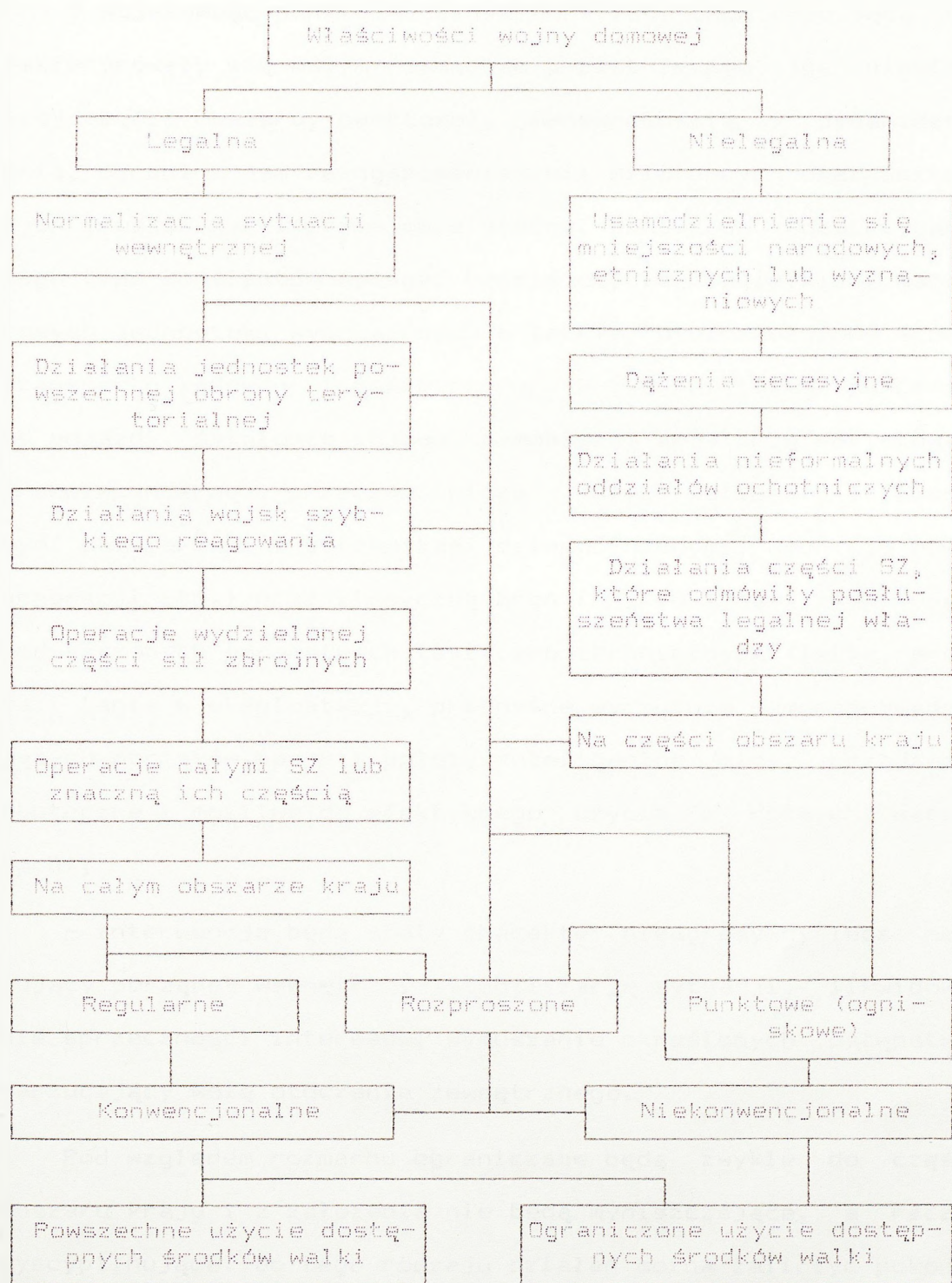
- starć granicznych, w których mogą być zaangażowane siły zbrojne obu stron w małej skali, na niewielkim obszarze i z ograniczonym użyciem dostępnych środków walki. Mogą to być działania nieregularne, o wysokiej dynamice zmiany sytuacji taktycznej w czasie i przestrzeni;
- konflikt lokalny wewnętrzny lub w strefie przygranicznej, który może charakteryzować się właściwościami typowymi dla starcia granicznego, ale nieco większym rozma-chem czasowoprzestrzennym oraz większym zaangażowaniem potencjału militarnego z obu stron;
- interwencja zbrojna sąsiedniego lub innego państwa (grupy państw) w określonym celu (np. politycznym lub woj-skowym), o ograniczonym użyciu sił zbrojnych i dostępnych środków walki. Należy przypuszczać, że działaniami zbrojnymi może być objęta część terytorium Polski, a same działania będą krótkotrwałe, z użyciem broni klasycznej jako środka fizycznego przymusu. Mogą to być działania mające na celu zaprowadzenie ładu wew-nętrznego bądź wymuszenie określonych ustępstw politycz-nych, społecznych, gospodarczych lub wojskowych;
- napaść zbrojna sąsiedniego państwa lub grupy państw o zdecydowanie agresywnych celach. Może ona być na podłożu

roszczeń terytorialnych, obrony interesów mniejszości narodowych lub wyznaniowych, dążeń do rozszerzenia strefy wpływów polityczno-wojskowych lub ekonomicznych. Napaść zbrojna może przybrać formę działań regularnych na znacznej części terytorium, z ograniczonym (choć nie można wykluczyć znacznego) zaangażowaniem sił zbrojnych i dostępnych środków walki. Mało prawdopodobne, ale niewykluczone, jest użycie broni niekonwencjonalnej.

Konflikty zbrojne o małej intensywności, w warunkach Polski i jej otoczenia, prawdopodobnie będą charakteryzowały się szeregiem szczególnych właściwości, odróżniających je od działań wojennych w dotychczasowym rozumieniu (rys. 1.7).

Do właściwości tych należałoby zaliczyć:

- starcia graniczne i konflikty lokalne (np. w strefie przygranicznej na wschodzie, południu lub zachodzie) nie muszą mieć charakteru międzypaństwowego. Atakujące siły (sąsiada Polski) mogą formalnie nie reprezentować żadnej legalnej władzy państwowej. Mogą to być np. ochotnicze, nielegalne lub niezupełnie legalne organizacje zbrojne (anarchistyczne, narodowościowo-etniczne, wyznaniowe lub mafijne), organizacje polityczne (również niekoniecznie legalnie istniejące w danym państwie) o zabarwieniu szowinistycznym lub lewackim. Celem ich działania może być wymuszenie pewnych ustępstw władz Polski (na rzecz autonomii, rozszerzenia praw i swobód obywatelskich), dążenie do zwiększenia wpływu na podejmowane decyzje lub przejęcia władzy.

Rys. 1.7.

Z wojskowego punktu widzenia konflikty tego typu będą charakteryzowały się małym rozmachem przestrzennym (na niewielkiej części obszaru, punktowe), manewrowością i dynamicznością, ograniczonym zaangażowaniem sił militarnych oraz dostępnymi środkami walki przez obie strony. Skuteczne rozstrzygnięcie tego typu konfliktów wymagać będzie użycia niewielkich, manewrowych jednostek, wyposażonych w lekkie, wielozadaniowe środki transportu lądowego i powietrznego (w tym np. lekko opancerzone pojazdy, śmigłowce bojowe, samobieżną artylerię raketową, przeciwpancerną i przeciwlotniczą - małych kalibrów, z laserowymi dalmierzami i celownikami dziennie-nocnymi, amunicją nowej generacji itp.) oraz klasyczną broń indywidualną i zespołową o podwyższonych parametrach taktyczno-technicznych (lekka, prosta i tania w eksploatacji, przenośne wyrzutnie samonaprowadzających pocisków ppanc i pplot, inteligentne miny, urządzenia skuteczne i możliwe do efektywnego użycia w różnych warunkach);

- interwencje będą miały charakter nieagresywny lecz normujący porządek wewnętrzny (stabilizację sytuacji, likwidowanie sprzeczności interesów, wymuszanie określonych ustępstw), narzucający wolę otoczenia zewnętrznego.

Pod względem rozmachu ograniczane będą zwykle do części obszaru kraju i z założenia nie będą wyniszczające, a raczej dyscyplinujące. Do tego rodzaju działań można zaliczyć pokojowe misje sił zbrojnych ONZ (przywracanie pokoju). Mało prawdopodobne wydaje się prowadzenie (w ramach interwencji zbroj-

nych) długotrwałych operacji lądowych, powietrznych i powietrzno-lądowych ze zmasowanymi uderzeniami na centra przemysłowe, administracyjne, tereny gęsto zaludnione itp. Interwencje zbrojne będą miały raczej charakter krótkotrwałych akcji militarnego przymusu, spychających metody i środki walki, typowe dla działań wojennych w dotychczasowym rozumieniu, na plan dalszy:

- napaść zbrojną, jako typową formę działań agresywnych, zapewne cechować będzie znaczny (w porównaniu do poprzednich form) rozmach przestrzenny, większa intensywność działań na znacznej części obszaru kraju, ze znacznym zmasowaniem uderzeń ogniowych nowoczesnymi i bardzo precyzyjnymi środkami walki, duża skala rozproszenia sił zbrojnych. Mogą tu wystąpić formy z pogranicza operacji terrorystycznych, np. operacje represyjne sił powietrznych lub morskich, zmasowane uderzenia z powietrza na obiekty wojskowe, przemysłu zbrojeniowego lub administracji państwowej.

W wypadku konfliktu zbrojnego o małej intensywności, bardzo ważne jest (dla strony będącej obiektem działania) posiadanie odpowiednio zorganizowanego systemu obrony państwa, umożliwiającego zażegnanie tego konfliktu.

Polska w przyszłości może stać się obiektem napaści zbrojnej, której może dopuścić się tylko takie państwo, które będzie miało w tym swój cel (np. roszczenia terytorialne, dążenie do odtworzenia lub poszerzenia strefy wpływów) oraz znaczną przewagę ilościowo-jakościową w sił zbrojnych i gospodar-

ki narodowej. Oznacza to, że Polska powinna dążyć do zbudowania takiego systemu obronnego, aby mogła, jeśli nie odeprzeć atak, to przynajmniej uczynić go nieopłacalnym bądź zniechęcającym do podejmowania prób ingerencji w sprawy wewnętrzne¹.

Nakłada to na władze obowiązek stworzenia odpowiedniego wystarczającego potencjału militarnego SZ RP oraz operacyjnego i logistycznego przygotowania obszaru kraju do działań obronnych.

1.5.3. Konflikty zbrojne o średniej intensywności

Konfliktu zbrojnego o średniej intensywności, w warunkach Polski, nie można wykluczyć. Może on przybrać formę wojny domowej lub wojny międzypaństwowej z którymś państwem z naszego bezpośredniego otoczenia.

Wojna domowa może powstać na tle narodowościowym, dążeń autonomicznych części regionów lub próby przyłączenia ich do innego państwa. Dążenie władz do zapewnienia integralności państwa i jego suwerenności może zmusić je do podjęcia działań zbrojnych. Prawdopodobieństwo zaistnienia takiej sytuacji wzrośnie wówczas, gdy działaniom grup (organizacji) wewnętrz-

¹ Autorzy nowej rosyjskiej doktryny wojennej przyjmują, że może dojść do konfliktu zbrojnego o małej intensywności w wypadku: potrzeby utrzymania pokoju; ochrony szlaków wodnych i stref ekonomicznych; klęski żywiołowej; ochrony obywateli Rosji za granicą; akcji terrorystycznych, lokalnych konfliktów pomiędzy państwami WNP. Zob.: GROSS N.; *Reflections on Russia's New Military Doctrine*, Janes Intellig. Rev nr 8, 1992, s. 339-341.

nym towarzyszyć będzie nieoficjalne lub oficjalne wspieranie z zewnątrz (państwa sąsiedniego, np. Ukrainy lub Niemiec). Może się to odbywać poprzez ingerencję nielegalnych grup zbrojnych lub działanie grup dywersyjno-terrorystycznych podsycających sytuację konfliktową lub wspierających prowokacyjnie dążenia i aspiracje niezadowolonych grup lub organizacji wewnątrz Polski. Może im towarzyszyć również oficjalne zewnętrzne wspieranie, przez stosowanie szantażu militarnego, bądź demonstrowania woli użycia sił zbrojnych pod pozorem obrony praw mniejszości narodowej lub interesów polityczno-gospodarczych.

Nie można wykluczyć takiej sytuacji, w której sąsiednie państwo, o agresywnych zamiarach, wykorzysta wybuch wojny domowej w Polsce do zrealizowania swoich aspiracji i roszczeń. Przewiduje się w takiej sytuacji możliwość wykonania zmasowanego ataku sił powietrzno-lądowych i uderzenia bronią precyzyjnego rażenia na obiekty o znaczeniu strategicznym, w celu dezorganizacji systemu obronnego, aby następnie rzutem sił lądowych umocnić swoje powodzenie. Mogą więc być to działania na części obszaru Polski, ale wysoce manewrowe i o ograniczonym użyciu dostępnych środków walki. Ważną rolę może odegrać broń laserowa i środki walki elektronicznej.

Przedstawiona sytuacja może wystąpić w przyszłości zarówno na kierunku wschodnim, jak i zachodnim, mniej prawdopodobne jest powstanie konfliktu na kierunku południowym. Nie można wykluczyć również wojny domowej na tle społeczno-politycznym i ekonomicznym. Część społeczeństwa, niezadowolona z przemian

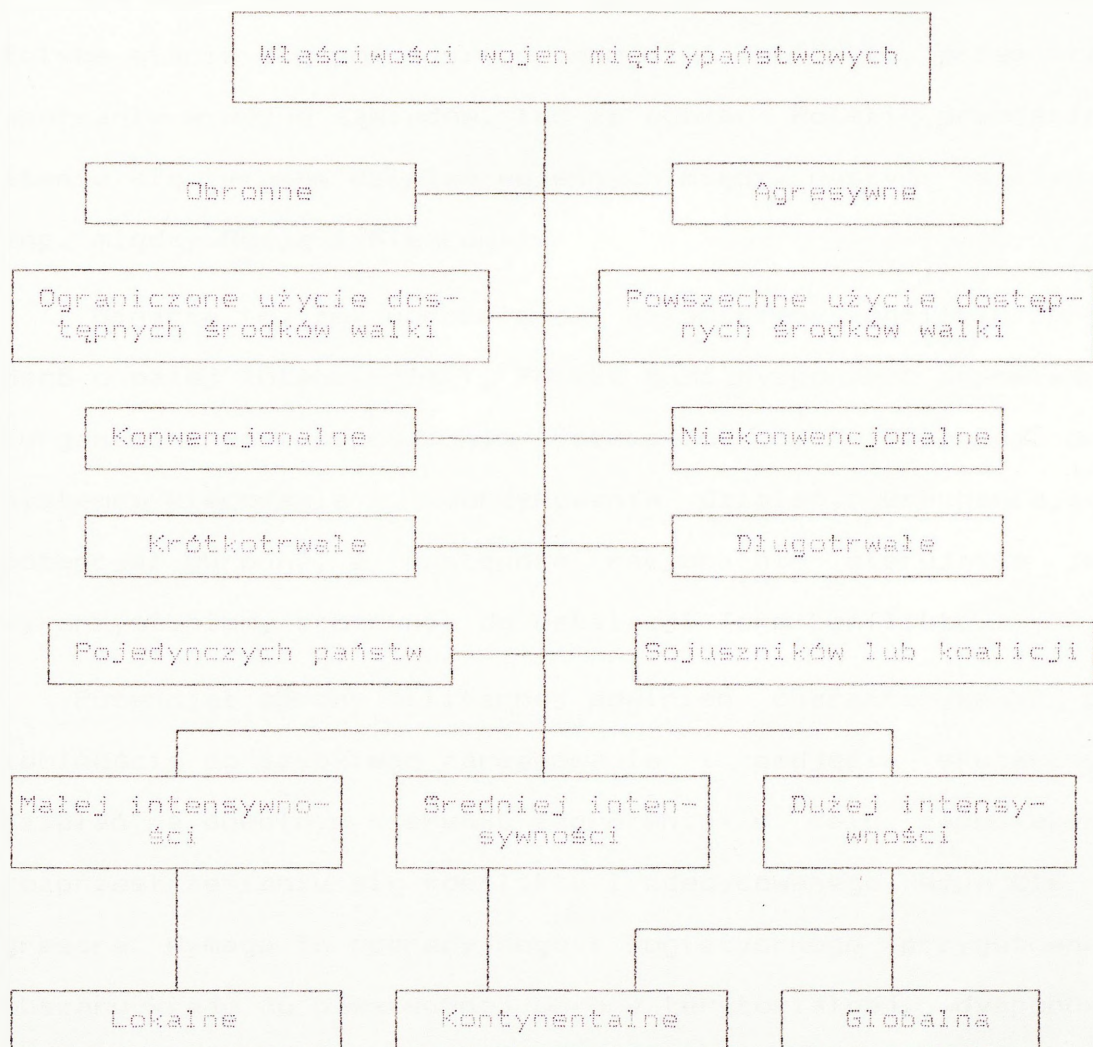
ustrojowych, postępującej pauperyzacji i braku realnych perspektyw poprawy sytuacji wewnętrznej, może doprowadzić do sytuacji w której władze zastosują przymus fizyczny (użyją sił zbrojnych) do zaprowadzenia ładu wewnętrznego i przywrócenia stabilności.

Działania tego typu będą miały raczej ograniczony zasięg przestrzenny (prowadzone na części obszaru kraju, "punktowo"), ograniczone użycie sił i środków walki, mogą też przyjąć formy charakterystyczne dla wojny podjazdowo-partyzanckiej i terrorystyczno-nękającej.

Nie można wykluczyć rozszerzenia przestrzennego działań wojennych, potrzeby zaangażowania większych sił militarnych, wprowadzenia niekonwencjonalnych form ich użycia, zastosowania szerszego spektrum nowoczesnych środków walki. Konieczność taka może wystąpić wówczas, gdy dojdzie do ingerencji z zewnątrz.

Wojna międzypaństwowa Polski z którymś z sąsiadów może być konsekwencją trwającej wojny domowej bądź bezpośredniej agresji (rys. 1.8). Zarówno w jednym, jak i w drugim wypadku wołą agresora może być udzielenie pomocy mniejszości narodowo-wo-etynicznej lub religijnej, ochrona interesów ekonomiczno-politycznych, roszczeń terytorialnych lub zapewnienie sobie strefy wpływów.

Możliwe są różne scenariusze konfliktu zbrojnego o średniej intensywności, równie groźne w swych skutkach. Może dojść do agresji zbrojnej nieoficjalnej, gdy zorganizowane

Rys. 1.6.

oddziały sił zbrojnych wkroczą do Polski (np. gdy część sił zbrojnych z obwodu kaliningradzkiego odmówi posłuszeństwa legalnej władzy lub inne oddziały zbrojne - do których żadna legalna władza nie przyznaje się) lub oficjalnej - gdy oddziały sił zbrojnych innego państwa dokonają agresji na mocy decyzji swoich władz państwowych.

Nie można wykluczyć również takiego scenariusza, w którym Polska stanie się pośrednio przedmiotem konfliktu, przez tzw. wpełzanie w wojnę sąsiadów, lub że obszar Polski przejściowo stanie się terenem działań wojennych między naszymi sąsiadami (np. między Rosją i Niemcami).

Oznacza to, że, podobnie jak na potrzeby konfliktu zbrojnego o małej intensywności, Polska musi dysponować odpowiednio zorganizowanym i wyposażonym systemem obrony militarnej oraz systemem kierowania i koordynowania działań, uruchamiającym potencjał obronny, a następnie racjonalnie sterującym jego wykorzystaniem, stosownie do eskalacji form konfliktu.

Potencjał obrony militarnej powinien charakteryzować się zdolnością do szybkiego zareagowania i podjęcia skutecznych działań na dowolnym kierunku zagrożenia w celu zapobieżenia rozprzestrzenianiu się konfliktu i zdecydowanego wyparcia agresora. Wymaga to operacyjnego i logistycznego przygotowania obszaru kraju do powszechnej obrony terytorialnej, dysponowania siłami szybkiego działania i regularnymi wojskami operacyjnymi. Każda z tych "formacji" powinna być wyposażona w stosowny bojowy i pomocniczy sprzęt.

*

Przedstawiono tu przesłanki napięć międzynarodowych (z użyciem siły zbrojnej) oraz konfliktów zbrojnych małej i średniej intensywności (wewnętrznych lub zewnętrznych) - na poziomie niższym niż wojna (w rozumieniu prawa międzynarodowego), choć niektóre z nich często utożsamiane są z wojnami, jak np. wojna domowa.

Konflikt zbrojny nie będący wojną, to taki spłot zdarzeń, w którym do rozwiązania sprzeczności interesów grup społecznych (wewnętrznych lub zewnętrznych), przejawiających się w formie "zamieszek" wewnętrznych lub starć zbrojnych z przeciwnikiem zewnętrznym, rząd wykorzystuje nie tylko siły porządkowe, ale także siły zbrojne (choć w ograniczonej skali), przy czym obie strony konfliktu stosują środki rażenia.

Bliższą prawdy jest interpretacja, w której przyjmuje się że dopiero konflikt zbrojny o dużej intensywności zawiera znamiona wojny.

1.5.4. Konflikty zbrojne o dużej intensywności

Konflikt zbrojny o dużej intensywności może najczęściej przybrać formę działań na poziomie wojny:

- międzynarodowej (państwo - państwo, państwo - koalicja, koalicja - koalicja);
- kontynentalnej (na obszarze całej Europy lub znacznej jej części, z udziałem kilku państw);
- światowej (obejmującej również obszar Europy i przy zaangażowaniu kilkunastu państw).

Każda z tych form charakteryzować się może dużym lub bardzo dużym rozmachem przestrzennym, prawdopodobnie długim czasem trwania, znacznym zaangażowaniem potencjałów militarnych, zmiennością sytuacji strategiczno-operacyjnej, dominacją zma-

sowanych uderzeń ogniowych w ramach operacji lądowo-powietrznych, lądowo-morskich i powietrzno-morskich, powszechnym użyciem dostępnych nowoczesnych środków walki, w tym broni inteligentnej, laserowej, magnetycznej, elektronicznej i innych precyzyjnych środków walki - niekoniecznie zabijających, a raczej wyłączających żołnierzy i technikę wojskową z walki. Nie wyklucza się wykonania uderzeń z kosmosu, a nawet użycia broni masowego rażenia (jądrowej, chemicznej, biologicznej), dla zapewnienia agresorowi zdecydowanego zwycięstwa lub osiągnięcia spektakularnego sukcesu na określonym kierunku operacyjno-strategicznym, bądź jako rezultat szantażu lub terrorystycznego sabotażu. Przewiduje się występowanie dużych strat w ludziach (żołnierzach i ludności cywilnej), zniszczeń w infrastrukturze (centra przemysłowe i administracyjne, obiekty infrastruktury komunikacyjnej i komunalnej) oraz dezorganizację systemów obronnych i degradację środowiska naturalnego.

W konfliktach o dużej intensywności może wystąpić cała gama form prowadzenia działań wojennych (regularne, rozproszone, punktowe; odcinające i blokujące drugie rzuty, wzmocnienie i odwody, w tym zasilania logistycznego; klasyczne, niekonwencjonalne, na tyłach "frontu"; manewr siłami i ogniem itp.)².

² Konflikt zbrojny na dużą skalę możliwy jest (wg autorów nowej rosyjskiej doktryny wojennej), gdy wystąpią wrogie działania skierowane przeciw Rosji, WNP lub innemu krajowi "sympatyzującemu" z Rosją. Wówczas Rosja zaangażuje wszystkie rodzaje sił zbrojnych. Wojna mogłaby się rozpocząć działaniem sił powietrznych i morskich, w których dokonano by zmasowanych uderzeń na ważne cele wojskowe i cywilne, stosując w nich broń "inteligentną" i urządzenie do prowadzenia wojny radioelektronicznej (do unieruchomienia ośrodków dowodzenia i kierowania, sparaliżowania mobiliza-

Mało prawdopodobne jest, aby obszar Polski stał się bezpośrednio obiektem czy przedmiotem konfliktu zbrojnego o dużej intensywności, choć wykluczyć tego nie można. Mogłoby to mieć miejsce w wypadku agresji na Polskę np. Rosji, Ukrainy lub Niemiec i jednoczesnego opowiedzenia się po naszej stronie któregoś z wymienionych państw (lub sojuszników, koalicjantów) lub gdyby Polska otrzymała pomoc militarną z NATO czy pokojowych sił ONZ. Nie można również wykluczyć takiego scenariusza, w którym Polska wbrew swojej woli zostanie pośrednio "wmanewrowana" w konflikt zbrojny o dużej intensywności, na podstawie zobowiązań sojuszniczych (koalicyjnych) lub ze względu na geopolityczne położenie (między Rosją i Niemcami).

Nie można wykluczyć, iż w dającej się przewidzieć przyszłości mogą wystąpić w Europie przesłanki dla zaistnienia konfliktu militarnego na poziomie wojny, w który może być uwikłana również Polska.

Wojna i polityka międzynarodowa

1.6. KONFLIKT ZBROJNY A WOJNA

W naukach wojskowych konflikt zbrojny interpretowany jest wąsko, odmiennie niż w naukach społecznych. Przyjmuje się, że jest on formą rozwiązywania konfliktów społecznych przy użyciu

cji i rozwinięcia wojsk, zmuszenia do odpowiednio wczesnego wycofania się z wojny mniej zdeterminowanych uczestników agresji. Drugą fazą przedłużającej się wojny byłyby intensywne działania wojsk lądowych, wspierane przez lotnictwo i marynarkę wojenną, wykonującymi uderzenia odwetowe, do użycia BMR włącznie. Zob.: GROSS N.; Op. cit.

sił zbrojnych. Strony konfliktu stosują przemoc zbrojną, przy czym cele są ograniczone (w miarę czytelne i jednoznacznie określone - przynajmniej dla jednej strony), a walka zbrojna prowadzona jest na niewielkim obszarze, wydzielonymi siłami, w stosunkowo krótkim czasie i bez angażowania gospodarki kraju³, co wymagałoby przedstawienia jej z warunków czasu "P" na warunki funkcjonowania w czasie "W". Konflikt zbrojny nie wymaga uruchomienia systemu obronnego państwa w całości, a tylko niektórych jego elementów.

Szczególnym przypadkiem konfliktu zbrojnego jest wojna⁴, w której działania militarne prowadzą przynajmniej dwie strony o sprzecznych dążeniach i uznających odmienne wartości. Osiągnięcie celów jednej strony godzi w podstawy istnienia drugiej,

³ Por.: KACZMAREK J.; *Bitwa o przetrwanie*. MON, Warszawa 1988; WROBLEWSKI R.; *Nauki obronne a bezpieczeństwo narodowe*. AON, Warszawa 1991; PŁONKA I.; *Przygraniczny konflikt zbrojny*. Rozprawa doktorska. AON, Warszawa 1994 oraz *Zbiór podstawowych terminów z zakresu nauki i doktryny wojennej*. AON, Warszawa 1980.

⁴ Wojna, podobnie jak konflikt, jest różnie definiowana i interpretowana w literaturze. Na przykład: *Wojna* - "zjawisko społeczne, którego dominującą cechą jest walka zbrojna między państwami, narodami lub grupami społecznymi" [*Leksykon*. PWN, Warszawa 1972, także: *Encyklopedia popularna*. PWN, Warszawa 1982]; - "jest kontynuacją polityki państwa, jest aktem przemocy, mającym na celu zmuszenie przeciwnika do spełnienia naszej woli" [Clausewitz C.; *O wojnie*. MON, Warszawa 1957, s. 15]; - "zorganizowana walka zbrojna między państwami, narodami, klasami lub grupami społecznymi, wywołana dla osiągnięcia określonych celów politycznych, ekonomicznych lub ideologicznych, albo zmiierzająca do obrony własnych interesów; konflikt zbrojny" [*Słownik języka polskiego*. PWN, Warszawa 1989, t.3, s.744]; - "rozstrzygnięcie sporu przy użyciu siły" [Cyceron]; - "wojna jest uporządkowanym ćwiczeniem przemocy dla poszczególnych celów politycznych. Gdy przywódca państwa sprecyzuje swoje cele narodowe, dowódca zaczyna kreślić swoje plany działania" [*Encyklopedia Biritanica*. London 1978].

a przynajmniej prowadzi do znacznego ich zachwiania (ograniczenia) - w aspekcie terytorialnym, politycznym, gospodarczym lub wojskowym. Możliwość osiągnięcia tych celów zależy od: stopnia ich akceptowalności przez otoczenie, racjonalności i zasadności przedstawianych żądań oraz skali dysproporcji sił stron uczestniczących w konflikcie.

Trudno jest nakreślić wyraźną granicę, na której kończy się konflikt zbrojny a rozpoczyna wojna, jako forma rozwiązywania ostрых sprzeczności społecznych, gdyż nie ma zgodności teoretyków wojskowych i politologów co do ich definicji i brak jest jednoznacznego opisu charakterystycznych właściwości.

Według naukowców SIPRI - wojna, to większy konflikt zbrojny, w którym przez dłuższy okres walczą ze sobą oddziały wojskowe podległe dwóm, albo więcej, rządóm lub też jednemu rządowi i co najmniej jednej zorganizowanej oraz uzbrojonej organizacji. Dodatkowo przy klasyfikowaniu posługują się oni wskaźnikiem liczbowym, wg którego, jeżeli w wyniku działań zbrojnych w danym konflikcie zginęło przynajmniej tysiąc osób, to jest on traktowany jako wojna.

*

Bez względu na to czy, i w jaki sposób, Polska może uczestniczyć w konflikcie zbrojnym o dużej intensywności, musi na tę ewentualność być przygotowana⁵. Oznacza to, że, podobnie

⁵ Niestety, im dłużej smakujemy pokoju, tym bardziej zapominamy o nieszczęściach i tragediach związanych z wojną. *"Wojny dla ludzkości są jak porody dla kobiety, nie chciałaby więcej rodzić, gdyby nie zapomniała cierpienia"*. Kazimierz Przerwa-Tetmajer.

jak na potrzeby obronne w konflikcie małej i średniej intensywności, musi dysponować odpowiednio zorganizowanym potencjałem systemu obronnego, którego elementami składowymi powinny być:

- dobrze wyposażone i uzbrojone (w nowoczesne środki walki) siły zbrojne;
- przemysł obronny;
- podsystem kierowania i koordynowania obrony;
- operacyjnie i logistycznie przygotowany obszar państwa.

Mogą one stwarzać przesłanki do zagwarantowania bezpieczeństwa i terytorialnej integralności Polski.

Odpowiedzialność za suwerenność i bezpieczeństwo Polski spoczywa zarówno na wojskowych, jak i na elitach politycznych⁶. Ponieważ bieda, głód, niedostatki, ucisk, niesprawiedliwość i nietolerancja są przyczynami konfliktów zbrojnych i wojen, przeto i za rozwój państwa nie mogą być odpowiedzialni wyłącznie przywódcy polityczni.

⁶ >>>Z jednej strony CLEMENCAU stwierdza, iż "Wojna jest rzeczą zbyt ważną, byśmy ją pozostawiali naszym generałom", z drugiej, L.ROSEN konstatuje:"Pokój jest rzeczą zbyt ważną, by ją pozostawić wyłącznie naszym przywódcom politycznym"<<. Przytoczone za: SLAUS I., *Dylematy etyczne badań naukowych*, Transformacje nr 1-2, 1994, s. 15-16.

1.7. PODSUMOWANIE

Zakończenie okresu "zimnej wojny" i rozpad dwubiegunowego systemu bezpieczeństwa sprawiły, że w Europie Wschodniej i Środkowej powstał chaos interesów politycznych. Rozpad Układu Warszawskiego sprawił, że dawne państwa socjalistyczne znalazły się poza formalnym parasolem bezpieczeństwa, jaki tworzyły przeciwstawne bloki NATO i UW. Brak zdecydowania ze strony państw zachodnich w kwestii czy NATO, UZE lub KBWE ma być gwarantem bezpieczeństwa w Europie, sprzyja odradzającym się w Rosji poglądom na temat odbudowywania przez WNP strefy wpływów w Europie Środkowej. W związku z powyższym Rosja nie jest zainteresowana umocnieniem pozycji KBWE, a raczej prowadzi działania zmierzające do uznania przez KBWE wojsk rosyjskich w rejonie Kaukazu za siły pokojowe oraz uzyskania zgody na odstąpienie od traktatu o redukcji broni konwencjonalnych⁷, motywując to koniecznością zachowania "przekonywającej" przewagi militarnej na obszarach objętych wojną domową.

Pomimo zaangażowania ONZ, KBWE i innych organizacji międzynarodowych widzimy, że ich działania dyplomatyczne okazały się mało skuteczne w rozwiązywaniu kwestii konfliktów etnicznych w byłym ZSRR i Jugosławii.

Należy więc brać pod uwagę intensyfikowanie się działań

⁷ Rosja zgłasza zastrzeżenia do V artykułu traktatu o redukcji broni konwencjonalnej (CFE), określającego zasady rozmieszczenia oddziałów na flankach (okręgi kaukaski, petersburski, kaliningradzki).

Rosji zmierzających do odbudowania jej mocarstwowości oraz stania się w sprzyjających warunkach "żandarmem" regionu.

Trudno jest mówić o Rosji jako gwarancie pokoju w Azji, ponieważ w Tadżykistanie, Mołdawii, Tatarstanie jest ona stroną konfliktu.

Łatwość z jaką Rosja odzyskuje mocarstwowe znaczenie we Wspólnocie Niepodległych Państw, świadczy o otrząśnięciu się z kryzysu jaki powstał po rozpadzie ZSRR. W zależności od warunków powrót ten realizowany jest na drodze wojskowej lub restrykcjami i naciskami ekonomicznymi⁶.

Kolejnym celem polityki zdominowanej przez Rosję Wspólnoty Niepodległych Państw może być chęć przywrócenia swoich wpływów w Europie Środkowej.

Analizując te wszystkie zachodzące w WNP procesy, uzasadnionym wydaje się rozważanie zagrożenia suwerenności i bezpieczeństwa Polski ze strony mocarstwowej Rosji.

Prawdopodobieństwa wystąpienia sytuacji konfliktowej i konfliktu zbrojnego w Europie nie można w świetle powyższego wykluczyć. Przemawia za tym rozwój sytuacji społeczno-politycznej i wojskowej w Europie Środkowo-Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Nie można również wykluczyć i tego, że Polska bezpośrednio lub pośrednio stanie się stroną w takim konflikcie zbrojnym.

⁶ Na ostatnim szczycie przywódców państw WNP (24.IX.1993) do grona członków Wspólnoty dołączyła Gruzja. Tym samym do WNP należą 11 z 15 byłych radzieckich republik.

Intensywność konfliktów zbrojnych może być mała, średnia lub duża. Najbardziej prawdopodobne są konflikty o małej i średniej intensywności z ograniczonym użyciem sił i środków walki. Na właściwości tych konfliktów (rozmiar czasowo-przestrzenny, formy prowadzenia działań bojowych, skutki itp.) istotny wpływ wywrą nowoczesne środki walki. One to będą w znacznym zakresie determinowały zasady użycia sił zbrojnych i efektywność ich działania.

Przyszłe konflikty zbrojne cechować będzie wysoka manewrowość działań i częsta zmiana sytuacji operacyjno-taktycznej, wymiar powietrzno-lądowy i elektroniczny, szerokie stosowanie nowoczesnych, precyzyjnych i efektywnych środków walki itp. Oznacza to, że dotychczasowe poglądy na wielkie operacje ciężkich armii (pancerno-zmechanizowanych) wojsk lądowych, wspierane działaniami z powietrza (podstawowa forma rozgrywania konfliktów zbrojnych) straciły na aktualności (może poza wojną kontynentalną lub światową).

W przyszłych konfliktach zbrojnych (głównie o dużej intensywności) najprawdopodobniej będzie można wyróżnić kilka podstawowych etapów agresji:

- operacje powietrzne wraz z uderzeniami lotniczo-rakietowymi na terytorium przeciwnika;
- uderzenia powietrzno-lądowe (morskie), z zaskoczenia, na kilku kierunkach - na główne zgrupowania wojsk oraz obiekty o znaczeniu strategicznym;

- wtargnięcie wojsk lądowych i desantowo-szturmowych w głąb atakowanego terytorium;
- odpieranie przeciwwuderzenia (przeciwnatarcia) strony broniącej się;
- zajmowanie (opанowanie) terytorium (jego części) w zależności od celów agresji (politycznych, gospodarczych, wojskowych);
- utrzymywanie opanowanego terytorium (okupacja).

Przyszłe konflikty zbrojne w Europie, szczególnie te o małej i średniej intensywności (w które może być uwikłana Polska), będą zdominowane działaniami nieregularnymi, niekonwencjonalnymi, rozproszonymi, punktowymi, dywersyjno-sabotażowymi i odwetowymi, partyzanckimi itp.

Zmiana poglądów na charakter i właściwości przyszłych konfliktów, zasady użycia sił zbrojnych oraz możliwości nowoczesnych środków walki nie mogą pozostawać bez wpływu na tworzenie systemu obronnego Polski, w tym strukturę, organizację, wyposażenie i strategię działania SZ RP.

Powinny one być takie, aby:

- nie dać się zniszczyć uderzeniami lotniczo-rakietowymi oraz uniemożliwić uchwycenie ważnych strategicznie obiektów w głębi terytorium państwa;
- zatrzymać (związać, uwikłać, sparaliżować) lądowe zgrupowania uderzeniowe przeciwnika w pasie przygranicznym (siłami i środkami obrony stale tam rozmieszczonymi oraz zgrupowaniami

sił szybkiego działania);

- posiadać (oraz zachować) siły i środki do manewru na kierunku głównych uderzeń przeciwnika dla wzmocnienia miejscowej obrony lub wykonania przeciwuuderzenia;

- zapewnić powszechną obronę na całym terytorium państwa, przewidując potrzebę wydzielenia określonych sił do zapewnienia, samodzielnie lub wspólnie z wojskami operacyjnymi, ochrony i obrony ważnych strategicznie obiektów lub rejonów oraz do wspierania działań wojsk operacyjnych, a także natychmiastowego podjęcia na masową skalę działań nieregularnych na obszarach zajętych przez przeciwnika;

- zapewnić siłom zbrojnym dopływ nowych środków walki o możliwościach taktyczno-technicznych porównywalnych z wyposażeniem innych armii;

- zapewnić racjonalne wspieranie wojsk oraz ich efektywne zasilanie na poszczególnych kierunkach lub w strefach działań wojennych.

Potencjał gospodarczy Polski uniemożliwia zbudowanie SZ zdolnych do samodzielnego odparcia każdej agresji (np. ze strony Rosji, Ukrainy czy Niemiec). Stąd Polska musi, z jednej strony, poza powiązaniem gospodarczymi, dążyć do zawierania dwu- i wielostronnych sojuszy wojskowych z naszymi sąsiadami oraz członkostwa w strukturach wojskowych NATO, z drugiej zaś - budować własny system obronny i organizować potencjał militarny pod kątem możliwości skutecznego odstraszenia i zniechęcania potencjalnego agresora, aby wszczywanie konfliktu

zbrojnego stało się dla niego nieopłacalne.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można stwierdzić, że system obrony militarnej, aby mógł spełnić w przyszłości swoją funkcję, powinien składać się z:

- sił powszechnej obrony terytorialnej państwa;
- manewrowych sił szybkiego działania;
- klasycznych wojsk operacyjnych;
- sprawnego i efektywnego podsystemu kierowania.

Każdy z wymienionych elementów powinien być odpowiednio zorganizowany oraz wyposażony w nowoczesną technikę, stosownie do swojego przeznaczenia i przewidywanych form działania.

Nie bez znaczenia dla efektywności funkcjonowania systemu obrony militarnej Polski będzie właściwe, operacyjne i logistyczne, przygotowanie obszaru kraju do działań wojennych.

Rozmieszczenie potencjału obrony militarnej oraz infrastruktury zasileniowej na obszarze Polski powinno wynikać z najbardziej prawdopodobnych kierunków zagrożenia bezpieczeństwa państwa, prognozowanego charakteru konfliktu zbrojnego i przyjętych zasad działania obronnego.

2. IDENTYFIKACJA WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

2.1. WPROWADZENIE

Historia rozwoju cywilizacji nierozzerwalnie związana jest z konfliktami zbrojnymi i wojnami toczonymi przez plemiona, narody, kraje, czy też koalicje państw. Również i współczesne stosunki między państwami nie pozbawione są napięć, braku stabilizacji wewnątrz i międzypaństwowej oraz kryzysów. Szczególną negatywną formą stosunków międzynarodowych są konflikty zbrojne i wojny.

W wyniku zmian polityczno-militarnych w Europie Środkowo-Wschodniej i rozpadu ZSRR został zakończony okres konfrontacji dwóch wielkich obozów: Wschodu i Zachodu. Przesunęło to w bliżej nie określoną przeszłość niebezpieczeństwo wybuchu konfliktu zbrojnego na skalę wojny kontynentalnej lub światowej. Absolutnie nie oznacza to, że świat pozbawiony został groźby wybuchu konfliktów na większą skalę niż konflikty lokalne o małej intensywności.

W tym rozdziale zostanie przedstawiona analiza współczesnych konfliktów zbrojnych w świecie pod kątem częstości ich występowania oraz ilości ofiar ludzkich.

2.2. INTENSYWNOŚĆ WYSTĘPOWANIA KONFLIKTÓW

Według oceny Sztokholmskiego Międzynarodowego Instytutu Badań nad Pokojem (SIPRI) obecnie w 200 punktach ziemskiego globu ludzie walczą ze sobą, a w 36 miejscach na świecie są to wielkie konflikty zbrojne. Zestawienie liczby konfliktów, ilość ofiar na świecie i w Europie w latach 1900 - 1994, przedstawiono w tabelicy 2.1.

Ze względu na przyjęte definicje wojny i konfliktu zbrojnego, w przeprowadzonej analizie uwzględniono 475 konfliktów i wojen toczących się w wyżej wymienionym przedziale lat. Okres lat 1900 - 1994 podzielono na trzy podokresy mające według autora decydujące znaczenie dla procesu zmian współczesnego świata.

- podokres I - lata 1900 - 1945 (do zakończenia II wojny światowej);

- podokres II - lata 1946 - 1988 (istnienie dwubiegunowego układu sił na świecie);

- podokres III - lata 1989 - 1994 (po rozpadzie dwubiegunowego układu sił).

Tab. 2.1. Zestawienie ilości konfliktów zbrojnych i ofiar wojen w latach 1900 - 1994.

LATA	Ilość konfliktów		Ilość konfliktów na 5 lat		Il. wojen światow.	Ilość ofiar w milionach osób	
	Świat	Europa	Świat	Europa	Ogółem	Ogółem	w Europie
1900 - 1945	ok. 100	ok. 30	11,11	5,00	2	> 100	ok. 50
1946 - 1988	ok. 275	10	32,40	1,18	-	25 - 35,6	ok. 0,018
1989 - 1994	54	6	54,00	6,00	-	1,2-1,5	0,082 - 0,10
Razem	ok. 429	46	32,5*	4,06*	2	126,2 - 137,1	50,097 - 50,115
Ogółem	475		36,56**		2	176,297 - 187,215	

* - średnia liczba konfliktów w rozpatrywanych okresach,

** - średnia liczba konfliktów w roku w latach 1900 - 1994.

Przyjęte podokresy historii podzielono na pięcioletnie przedziały lat i wyznaczono średnie wielkości poszukiwanych wartości charakterystycznych. Wstępny podział na pięcioletnie przedziały został wymuszony przez długość najkrótszego podokresu tj. podokresu trzeciego (lata 1989-1994).

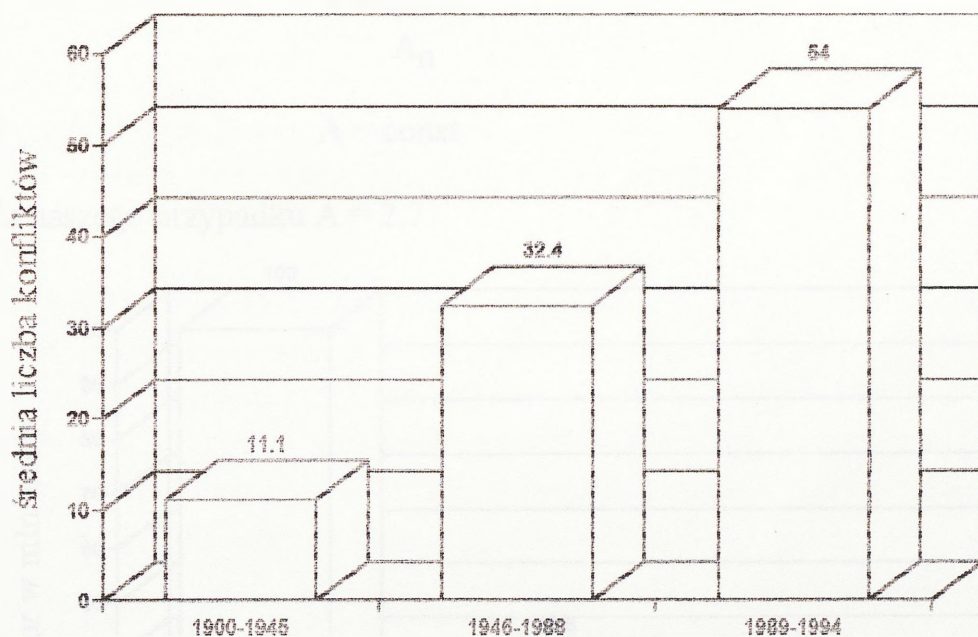
Dla tak przyjętych warunków analizy, graficzną dynamikę przyrostu liczby konfliktów na świecie przedstawia rys. 2.1.

Interpretacja uzyskanych wyników liczbowych natomiast, pozwala postawić wniosek, że średnia liczba konfliktów zbrojnych i wojen pomiędzy poszczególnymi podokresami przyrasta w postępie matematycznym, (tzn. różnica "a" pomiędzy wyrazem następnym a poprzednim jest wielkością stałą).

$$a = a_{n+1} - a_n$$

$$a = \text{const.}$$

Dla naszego przypadku $a = 21$.

Rys. 2.1. Dynamika wzrostu średniej liczby konfliktów zbrojnych w świecie w okresach pięcioletnich w poszczególnych etapach lat 1900-1994.

2.3. STRATY LUDZKIE W KONFLIKTACH ZBROJNYCH

Pozytywnym aspektem tej negatywnej tendencji wzrostowej średniej liczby konfliktów na świecie (w rozpatrywanym przedziale lat) są jednak:

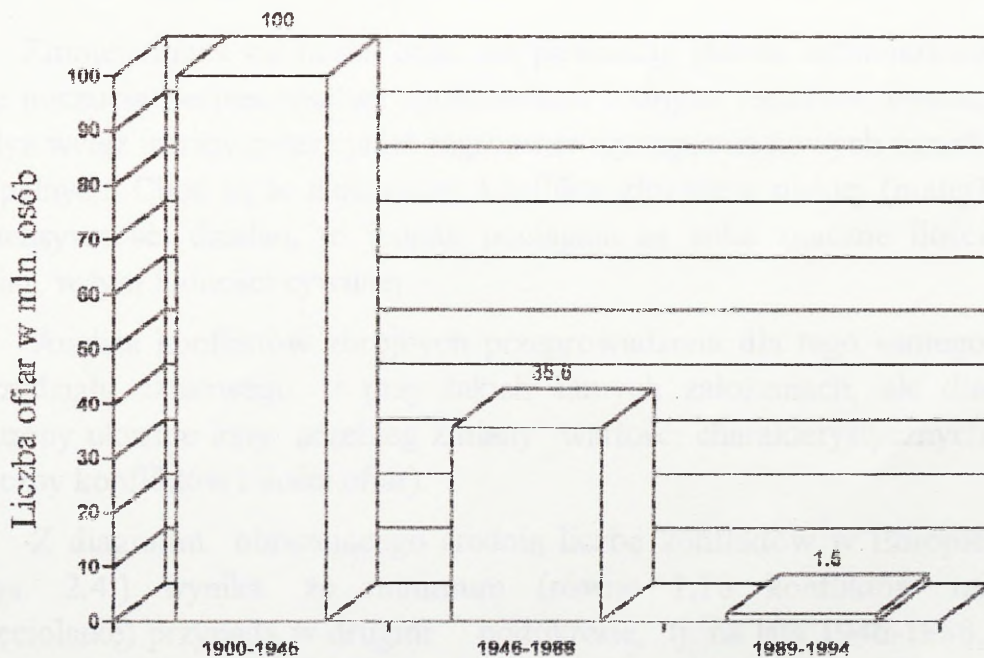
- liczba ofiar w konfliktach rys. 2.2.
- średnia liczba ofiar w konfliktach rys. 2.3.

Analiza matematyczna "średniej liczby ofiar" pomiędzy rozpatrywanymi podokresami pozwala stwierdzić, że "średnia liczba ofiar" w konfliktach maleje w postępie geometrycznym, (tzn. stosunek "A" pomiędzy wyrazem następnym, a poprzednim jest wielkością stałą).

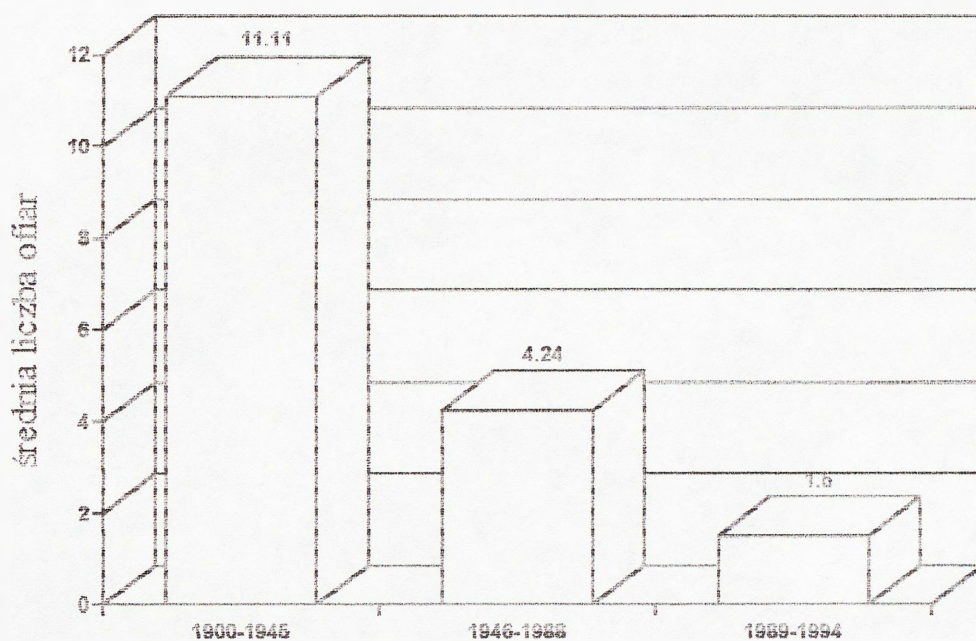
$$A = \frac{A_{n+1}}{A_n}$$

$$A = \text{const}$$

Dla naszego przypadku $A = 2,7$.

Rys. 2.2. Liczba ofiar w konfliktach toczących się na świecie w analizowanych okresach lat 1900-1994.

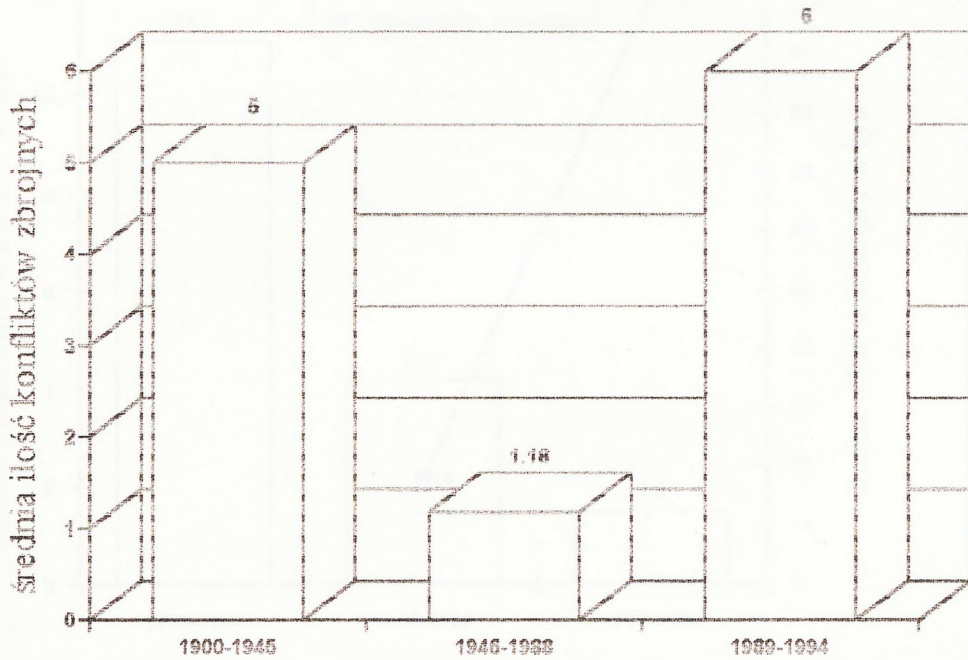
Rys. 2.3. Dynamika spadku średniej liczby ofiar w konfliktach na świecie w okresach pięcioletnich w poszczególnych etapach lat 1900-1994

Zmniejszająca się liczba ofiar nie powoduje jednak zmniejszania się poczucia bezpieczeństwa społeczeństw różnych regionów świata, gdyż wciąż istnieje potencjalne zagrożenie wystąpienia nowych ognisk zapalnych. Choć są to najczęściej konflikty zbrojne o niskiej (małej) intensywności działań, to jednak pociągają za sobą znaczne ilości ofiar, w tym ludności cywilnej.

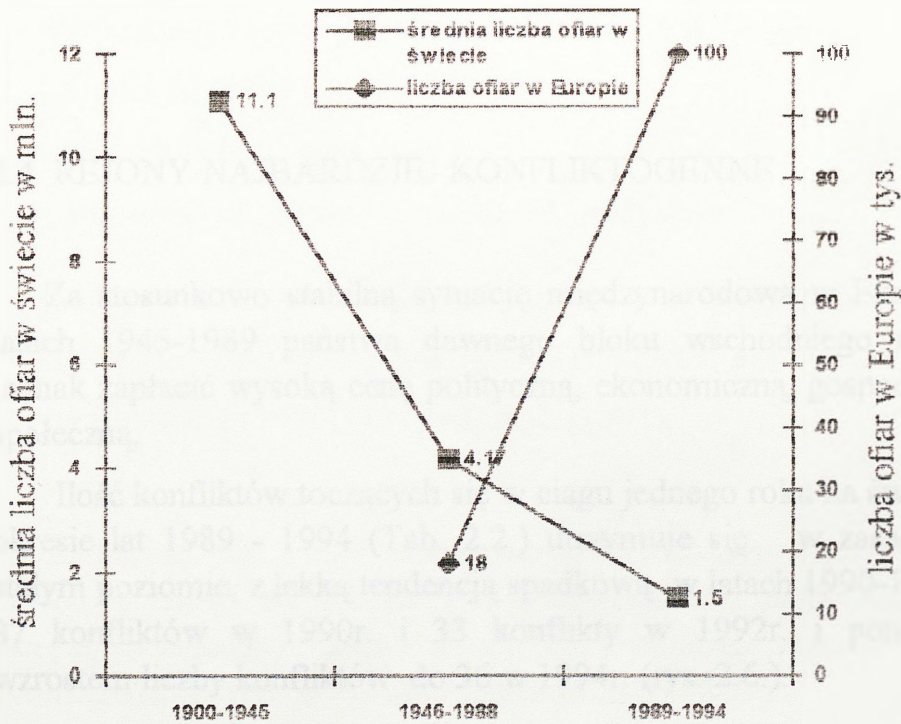
Analiza konfliktów zbrojnych przeprowadzona dla tego samego przedziału czasowego i przy takich samych założeniach, ale dla Europy ukazuje inny przebieg zmiany wartości charakterystycznych (liczby konfliktów i ilości ofiar).

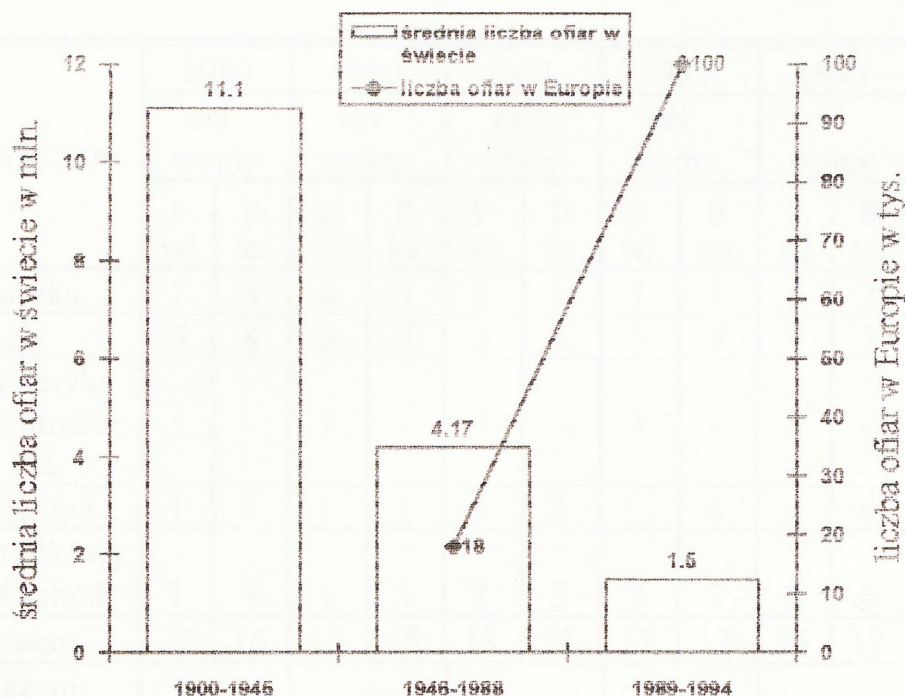
Z diagramu obrazującego średnią liczbę konfliktów w Europie (rys. 2.4.) wynika, że minimum (równe 1,18 konfliktów na pięcioletkę) przypada w drugim podokresie, tj. na lata 1946-1988, czyli okresu dwubiegunowego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego. Również krzywa obrazująca dynamikę zmiany średniej liczby ofiar w Europie (rys. 2.5.) w okresach pięcioletnich w

poszczególnych etapach lat 1900-1994 wyznacza swoje minimum równe 17,7 tys. ofiar dla podokresu II analizowanego przedziału lat.

Rys. 2.4. Średnia liczba konfliktów w Europie w okresach pięcioletnich w poszczególnych etapach lat 1900-1994.

Rys. 2.5. Dynamika zmiany średniej liczby ofiar w świecie i liczby ofiar w Europie w okresach pięcioletnich w poszczególnych etapach lat 1900-1994.

2.4. REJONY NAJBARDZIEJ KONFLIKTOGENNE

Za stosunkowo stabilną sytuację międzynarodową w Europie w latach 1945-1989 państwa dawnego bloku wschodniego musiały jednak zapłacić wysoką cenę polityczną, ekonomiczną, gospodarczą i społeczną.

Ilość konfliktów toczących się w ciągu jednego roku na świecie w okresie lat 1989 - 1994 (Tab. 2.2.) utrzymuje się w zasadzie na stałym poziomie, z lekką tendencją spadkową w latach 1990-1992, tj. 37 konfliktów w 1990r. i 33 konflikty w 1992r. i ponownym wzrostem liczby konfliktów do 36 w 1994r. (rys. 2.6.).

Tab. 2.2. Regiony, ilość i cele konfliktów zbrojnych w latach 1989-1994.

REGION	1989		1990		1991		1992		1993		1994	
	cel wojny		cel wojny		cel wojny		cel wojny		cel wojny		cel wojny	
	p. wł.	p. ter.	p. wł.	p. ter.	p. wł.	p. ter.	p. wł.	p. ter.	p. wł.	p. ter.	p. wł.	p. ter.
Afryka	7	3	8	3	9	3	7	1	6	2	7	2
Azja	6	8	5	10	3	8	5	9	4	7	5	8
Ameryka Centralna i Płd.	5	-	5	-	4	-	3	-	3	-	3	-
Europa	1	1	-	1	-	2	-	4	-	6	-	5
Środkowy Wschód	1	4	1	4	2	5	2	3	2	4	2	4
Razem	20	16	19	18	18	18	17	17	15	19	17	19
Razem w roku	36		37		36		34		34		36	

p. wł. - przejęcie władzy; p. ter. - przejęcie terytorium.

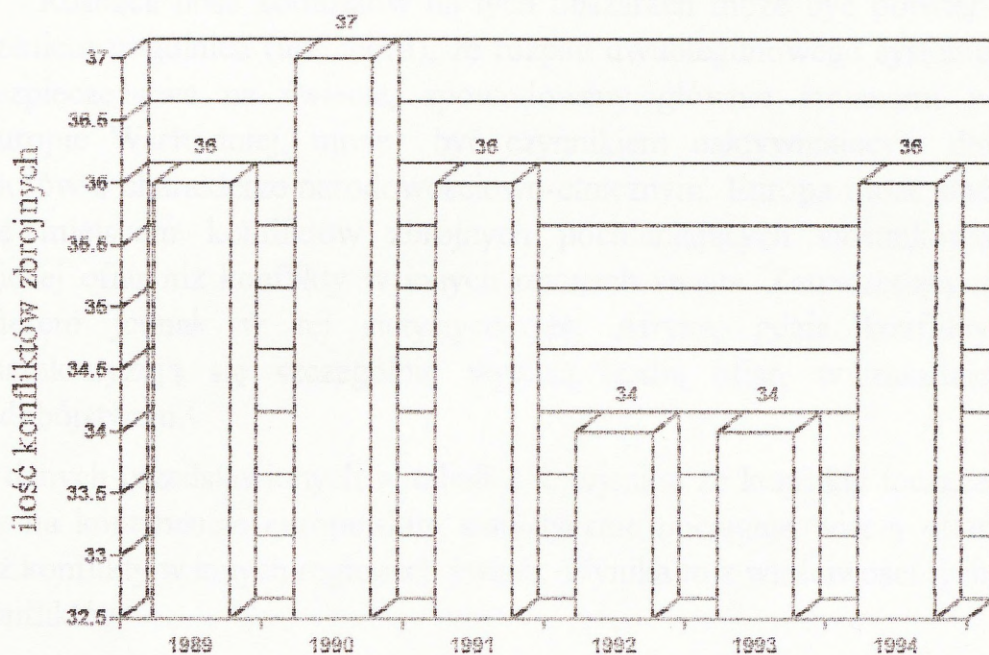
Wśród kontynentów z tendencją spadkową znajdowały się:

- Afryka 12 (1991) do 8 (1993);
- Azja 15 (1992) do 11 (1993);
- Ameryka Centralna i Środkowa 5 (1990) do 3 (1992).

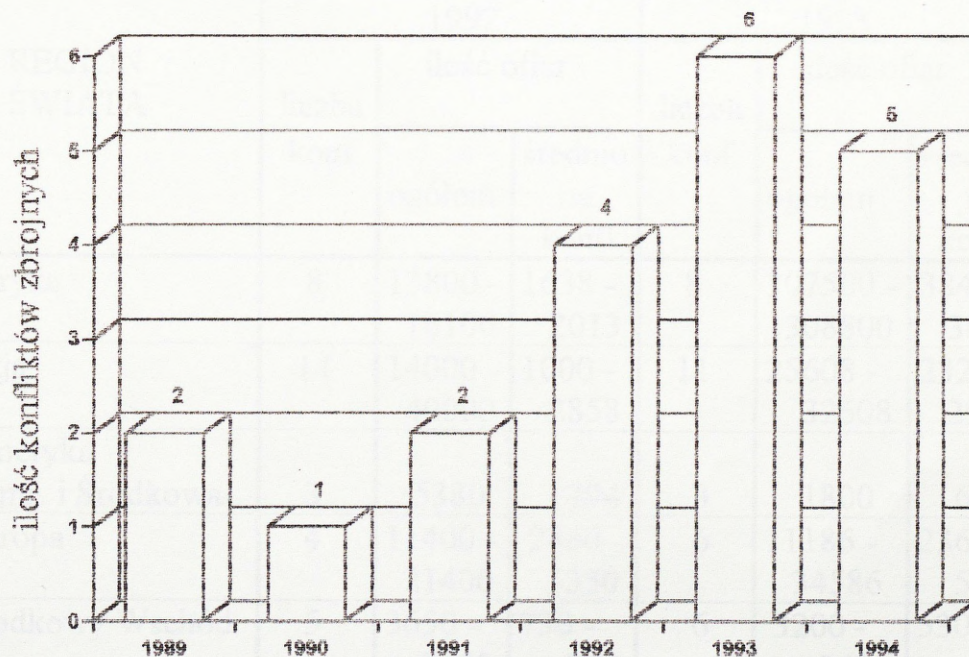
Tendencje wzrostowe ilości konfliktów widzimy natomiast:

- na Środkowym Wschodzie 5 (1992) do 6 (1993);
- w Europie 1 (1990), 4 (1992) do 6 (1993).

Analizując tendencje powstawania konfliktów lokalnych na świecie widzimy, że Europa jest kontynentem o najdynamiczniej rosnącej liczbie konfliktów zbrojnych. Dynamikę wzrostu liczby konfliktów zbrojnych w Europie przedstawia rys. 2.7.

Rys. 2.6. Zmiana liczby konfliktów zbrojnych w świecie w przedziale lat 1989-1994.

Rys. 2.7. Dynamika wzrostu liczby konfliktów zbrojnych w Europie w latach 1989-1994.

Rosnąca ilość konfliktów na tych obszarach może być potwierdzeniem uogólnień (też, teorii), że rozpad dwubiegunowego systemu bezpieczeństwa na świecie, spowodowany głównie zmianami w Europie Wschodniej, może być czynnikiem uaktywniającym dla sporów o charakterze narodowościowo-etnicznym. Europa może stać się miejscem konfliktów zbrojnych pochłaniających stosunkowo więcej ofiar niż konflikty w innych rejonach świata. Zatrważającym liderem jednak w tej statystyce jest Afryka, gdzie konflikty charakteryzują się szczególnie wysoką liczbą ofiar, w zasadzie ludobójstwem.

Z danych przedstawionych w tabeli 2.3. wynika, że konflikty toczące się na kontynencie europejskim statystycznie pociągają więcej ofiar niż konflikty w innych regionach świata. Wynika to z właściwości tych konfliktów¹.

Tab. 2.3. Liczba ofiar w konfliktach w latach 1992 i 1993.

REGION ŚWIATA	Zestawienie danych w roku					
	liczba konf.	1992		liczba konf.	1993	
		ilość ofiar			ilość ofiar	
		ogółem	średnio na konfl.		ogółem	średnio na konfl.
Afryka	8	13800 - 16100	1638 - 2013	8	307500 - 308800	38457 - 38600
Azja	14	14000 - 40000	1000 - 2858	11	25608 - 32608	2328 - 2965
Ameryka Centr. i Środkowa	3	5380	1794	3	1800	600
Europa	4	11400 - 21400	2850 - 5350	6	11186 - 34586	2364 - 5765
Środkowy Wschód	5	3650 - 3850	730 - 780	6	3200 - 3400	530 - 580

¹ Zob.: T. Kęsoń, *Współczesne konflikty zbrojne w Europie i Azji*. AON, Warszawa 1995. oraz: S. Dworecki, T. Kęsoń, J. Stępak, *Modelowanie charakteru i właściwości konfliktów zbrojnych w Europie*. AON, Warszawa 1994.

2.5. PODŁOŻE KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Nasilenie ruchów demokratycznych w Azji i Afryce spowodowało wzrost napięć i ostrą walkę skierowaną w szczególności przeciwko rządóm dyktatorskim. Nie bez znaczenia była sytuacja gospodarcza wielu państw tych kontynentów, która potęgowała siłę ruchów demokratycznych. Stąd tak duża liczba konfliktów zbrojnych w tym rejonie w ostatnich latach, i tak duża liczba ofiar ludzkich².

Lata 90-te zapoczątkowały nowy okres w powstawaniu i rozwoju konfliktów zbrojnych na świecie. Podstawową przyczyną tego stanu rzeczy było zniknięcie bipolarnego układu sił, jaki miał miejsce przed rozpadem Układu Warszawskiego i Związku Radzieckiego.

Rozpad Związku Radzieckiego spowodował wzrost ruchów narodowościowych i niepodległościowych. Proces kształtowania nowych państw z republik byłego Związku Radzieckiego nie zawsze odbywał się w sposób pokojowy bez użycia siły, czego przykładem mogą być państwa azjatyckie (Gruzja, Azerbejdżan, Armenia, Tadżykistan, Czeczenia). Problemy narodowościowo-religijne będą utrudniały kształtowanie się nowych struktur państwowych i gospodarczych w państwach po radzieckich. Proces przemian demokratycznych w tych państwach może być hamowany przez Rosję, która dąży do stania się mocarstwem na wzór b. Związku Radzieckiego. Polityka Rosji może doprowadzić do kolejnych napięć i konfliktów.

Ruchy niepodległościowe miały również miejsce poza Europą, lecz nie w takiej skali.

Z początkiem lat 90-tych doszło do międzynarodowej ekspansji islamu, co objawiło się wzrostem napięć wewnętrznych, próbami zamachów stanu, walkami między narodowościami różnych wyznań i akcjami terrorystycznymi na terenie wielu państw. Podłoże religijne było i będzie przyczyną wielu konfliktów. Tak więc nie wskazuje na to, aby w najbliższych latach mogła zmniejszyć się liczba konfliktów w świecie. Pociągną one za sobą znaczne straty w ludziach,

² T. Kęsoń, *Współczesne konflikty zbrojne na świecie (z wyłączeniem Europy i Azji)*. AON, Warszawa 1995, oraz : S. Dworecki, *Współczesne konflikty zbrojne*. AON, Warszawa 1994.

również ludności cywilnej (nie biorącej bezpośrednio udziału w walkach zbrojnych).

Jako pozytywny czynnik należy uznać coraz większy wpływ wielu organizacji międzynarodowych, starających się zażegnać powstałe ogniska zapalne na świecie. Dużym mankamentem w działalności tych organizacji jest nadal brak zdecydowanych form presji, które umożliwiłyby szybkie i bezpośrednie lidwidowanie punktów zapalnych i konfliktów zbrojnych.

2.6. PODSUMOWANIE

Kończący się XX wiek oprócz cech niewątpliwie pozytywnych charakteryzuje się również wyjątkowo dramatyczną statystyką ilości konfliktów zbrojnych i wojen oraz poległych w nich ofiar. Szczególnie negatywne skutki zachodzących przemian polityczno-militarnych obserwujemy w Europie, tj. regionie którego stabilność do 1899r. gwarantował dwubiegunowy układ sił militarnych.

Analiza konfliktów, w trzech okresach (przedziały lat: 1900-1945, 1946-1988 i 1989-1994), mających decydujące znaczenie dla procesu zmian zachodzących we współczesnym świecie, pozwala określić pewne charakterystyczne trendy zmian ilościowych nowopowstających konfliktów. Wyniki tych trendów przedstawiono w tabelach i na diagramach.

3.2 CHARAKTERYSTYCZNE CECHY WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Charakterystyka konfliktów zbrojnych prowadzona jest w oparciu o kryteria: celu, formy i własności. W zależności od założonych celów, strony konfliktu dobierają formy i sposoby działań zbrojnych.

3. IDENTYFIKACJA CHARAKTERYSTYCZNYCH CECH WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

3.1. WPROWADZENIE

W poprzednim rozdziale przedstawiono identyfikację współczesnych konfliktów zbrojnych w świecie. Wynika z niej, że mimo pozytywnych zmian polityczno-militarnych (głównie w Europie) ludność świata w dalszym ciągu nękana jest groźbą wybuchu kolejnych konfliktów zbrojnych.

Ich źródła mogą tkwić w sprzecznościach narodowościowych (nacjonalizmy); problemach terytorialnych (granicznych); religijnych (fundamentalizm religijny); ekonomicznych lub politycznych (wewnętrznych lub światowych). Zmiany charakteru i form konfliktów wymuszają konieczność konstruowania nowych rodzajów sprzętu uzbrojenia, których ewentualne zastosowanie może zapewnić skuteczne realizowanie celów konfliktu. Poznanie związków przyczynowo-skutkowych, podstawowych cech charakteru i właściwości konfliktów w zależności od kryterium celów i rodzajów użytego uzbrojenia może okazać się skutecznym narzędziem do formowania wymagań taktyczno-technicznych dla nowo-projektowanych środków walki, oraz być pomocne przy wyznaczaniu kierunków rozwoju i modernizacji sprzętu uzbrojenia, oraz opracowywaniu nowego modelu SZ RP.

3.2. CHARAKTERYSTYCZNE CECHY WSPÓŁCZESNYCH KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Charakterystyka konfliktów zbrojnych prowadzona jest w zasadzie w obszarze 3 kryteriów: celu, formy i właściwości. W zależności od założonych celów, strony konfliktu dobierają formy i sposoby działań zbrojnych.

Zastosowane kryterium celów pozwala podzielić nam konflikty na dwa

rodzaje:

- a) których celem jest przejęcie władzy,
- b) których celem jest przejęcie terytorium.

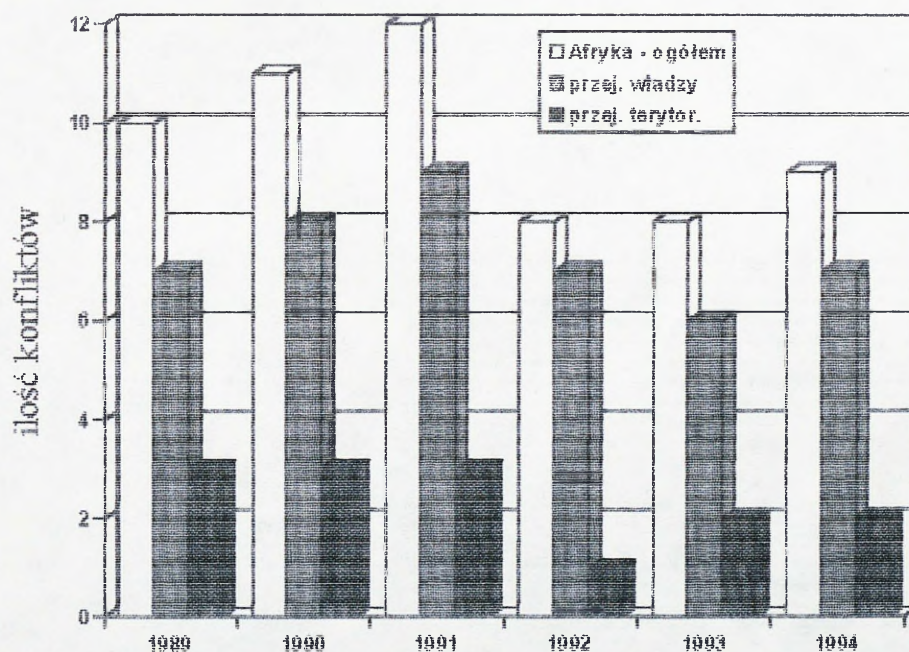
Podział współczesnych konfliktów według kryterium dwóch podstawowych celów (przejęcie władzy, przejęcie terytorium) przedstawia tabela 3.1.

Tab. 3.1. Regiony, ilość i cele konfliktów zbrojnych w latach 1989-1994.

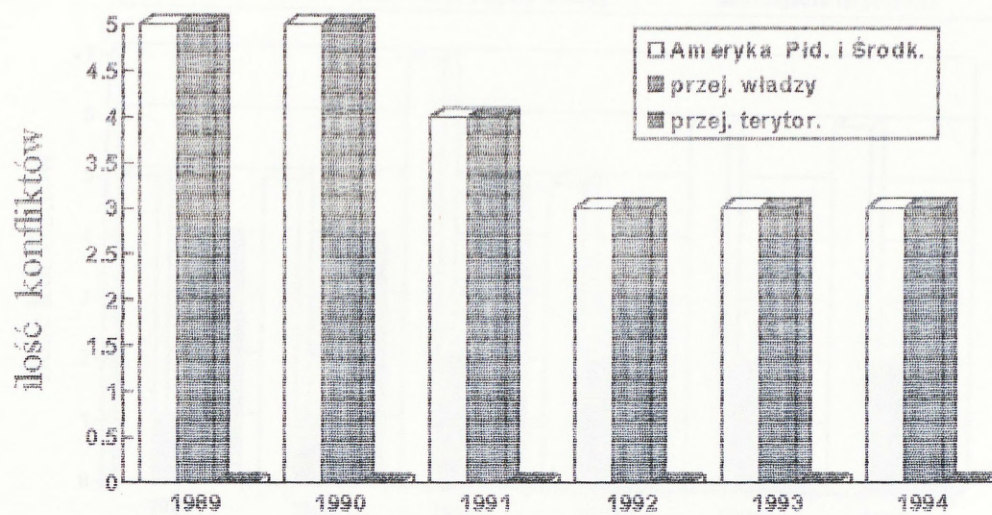
REGION	1989		1990		1991		1992		1993		1994	
	cel		cel		cel		cel		cel		cel	
	wojny		wojny		wojny		wojny		wojny		wojny	
	p. wł.	p. ter.	p. wł.	p. ter.	p. wł.	p. ter.	p. wł.	p. ter.	p. wł.	p. ter.	p. wł.	p. ter.
Afryka	7	3	8	3	9	3	7	1	6	2	7	2
Azja	6	8	5	10	3	8	5	9	4	7	5	8
Ameryka Centralna i Płd.	5	-	5	-	4	-	3	-	3	-	3	-
Europa	1	1	-	1	-	2	-	4	-	6	-	5
Środkowy Wschód	1	4	1	4	2	5	2	3	2	4	2	4
Razem	20	16	19	18	18	18	17	17	15	19	17	19
Razem w roku	36		37		36		34		34		36	

p. wł. - przejęcie władzy; p. ter. - przejęcie terytorium.

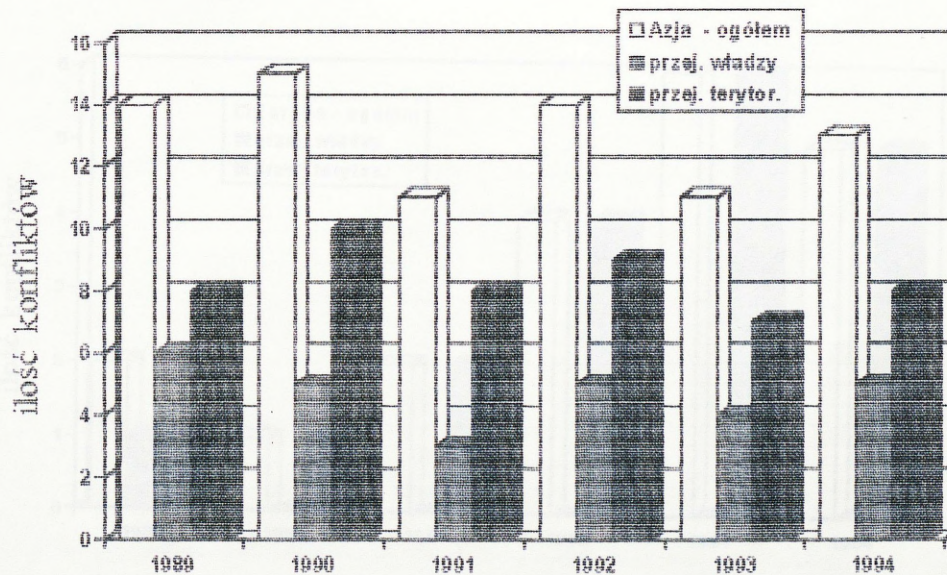
W Afryce, Ameryce Centralnej i Środkowej dominują konflikty których celem jest przejęcie władzy (rys. 3.1., 3.2.). W Azji, Europie i Środkowym Wschodzie dominują konflikty których celem jest przejęcie kontroli nad spornym terytorium (rys. 3.3., 3.4.). Dynamikę zmiany celów konfliktów zbrojnych w Europie przedstawia rys. 3.5. Ogółem w latach 1989-1992 w świecie toczyło się więcej konfliktów których celem jest przejęcie władzy (rys. 3.6.), a w latach 1993-1994 nastąpiło odwrócenie trendu celów konfliktów zbrojnych, więcej konfliktów toczy się w celu przejęcia określonego terytorium. Odwrócenie trendu przedstawia rys. 3.7.

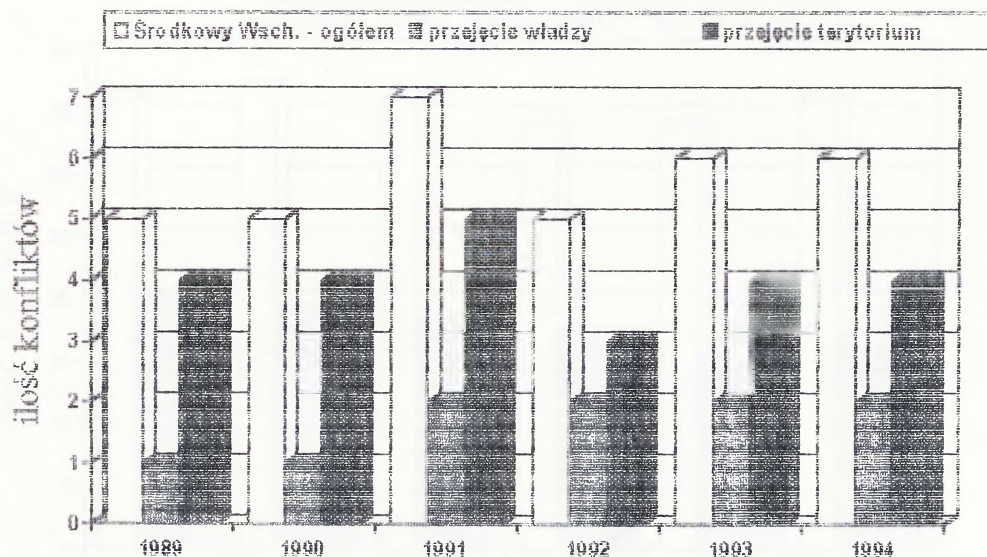
Rys. 3.1. Dynamika zmiany celu konfliktów zbrojnych w Afryce w latach 1989-1994.

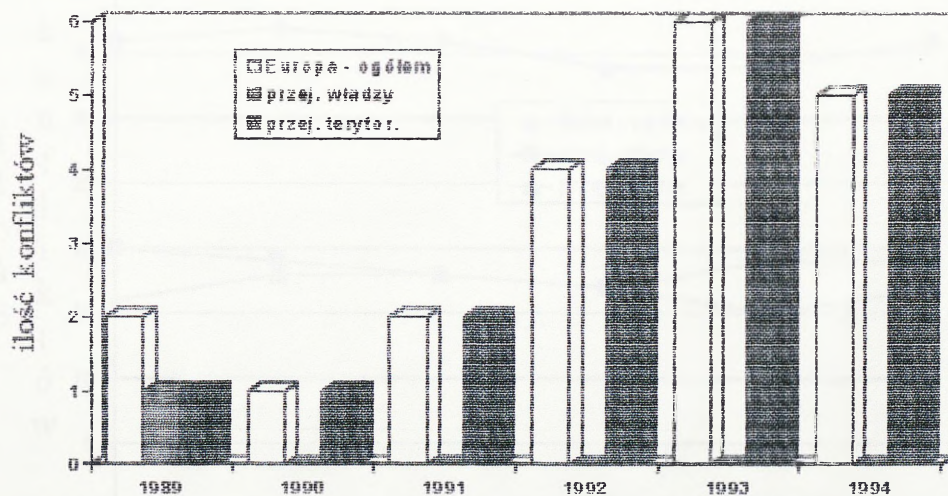
Rys. 3.2. Dynamika zmiany celu konfliktów zbrojnych w Ameryce Południowej i Środkowej w latach 1989-1994

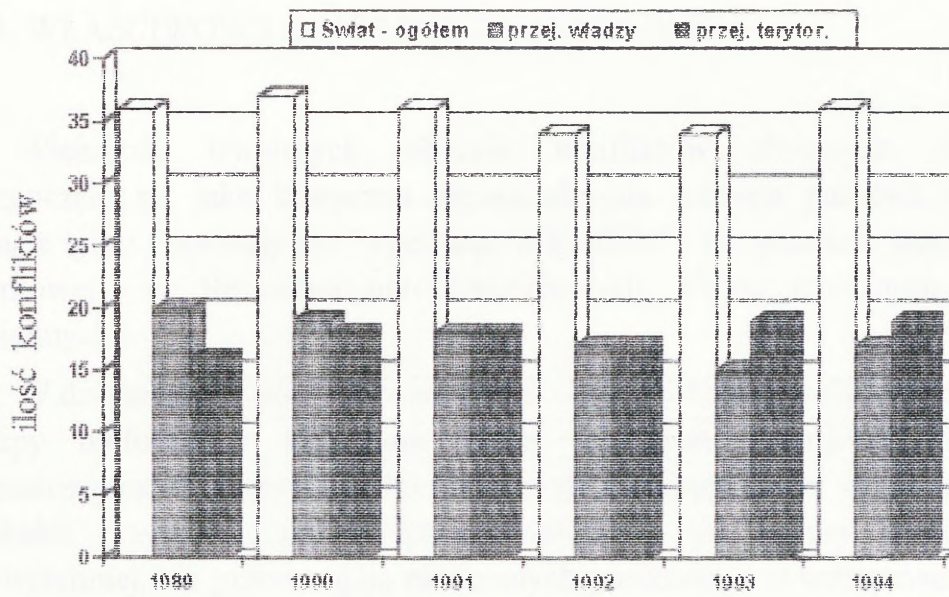
Rys. 3.3. Dynamika zmiany celu konfliktów zbrojnych w Azji w latach 1989-1994

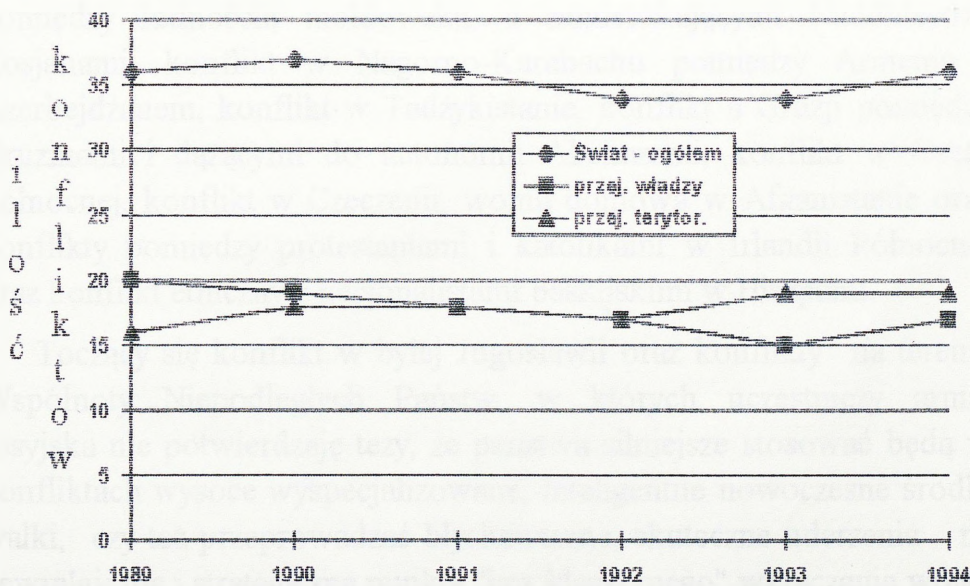
Rys. 3.4. Dynamika zmiany celu konfliktów zbrojnych na Środkowym Wschodzie w latach 1989-1994

Rys. 3.5. Dynamika zmiany celów konfliktów zbrojnych w Europie

Rys. 3.6. Dynamika zmiany celu konfliktów zbrojnych na świecie w latach 1989-1994

Rys. 3.7. Odwrócenie trendu celów konfliktów zbrojnych na świecie.

3.3. WŁAŚCIWOŚCI KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Większość trwających obecnie konfliktów zbrojnych nie rozpoczęło się jako klasyczna napaść zbrojna jednego państwa na drugie tylko rozwinęły się "wpełzając w konflikt" na zasadach wojny domowej na tle dążeń narodowościowych, różnic etnicznych i religijnych.

W działaniach bojowych biorą udział oprócz formacji wojskowych, grupy nieformalne kierowane przez lokalnych watażków, nie przestrzegających prawa i nie kierujących się zasadami sztuki wojennej. Lokalni przywódcy nie podporządkowują się żadnej władzy zwierzchniej, nie przestrzegają zawieranych porozumień o wstrzymaniu walk. Często w miarę upływu czasu i organizowania się nowych władz państwowych, uzbrojone formacje nieformalne stają się załączkami sił rządowych. Przykładem tego typu działań są toczące się w latach dziewięćdziesiątych konflikty pomiędzy Chorwatami, Serbami i Muzułmanami na obszarze Bośni i Hercegowiny, konflikt zbrojny pomiędzy ludnością mołdowską, a zamieszkującymi Naddniestrze Rosjanami, konflikt w Nagorno-Karabachu pomiędzy Armenią i Azerbejdżanem, konflikt w Tadżykistanie, konflikt a Gruzji pomiędzy Gruzinami i dążącymi do autonomii Abchazami, konflikt w Osetii Północnej, konflikt w Czeczenii, wojna domowa w Afganistanie oraz konflikty pomiędzy protestantami i katolikami w Irlandii Północnej oraz konflikt etniczny z nacjonalistami baskijskimi w Hiszpanii.

Toczący się konflikt w byłej Jugosławii oraz konflikty na terenie Wspólnoty Niepodległych Państw, w których uczestniczy armia rosyjska nie potwierdzają tezy, że państwa silniejsze stosować będą w konfliktach wysoce wyspecjalizowane, inteligentne nowoczesne środki walki, czy też przeprowadzać błyskawiczne, skuteczne uderzenia na newralgiczne i strategiczne punkty "bez klasycznego" wkraczania wojsk na terytorium nieswoje. Nie można też jednoznacznie twierdzić, że tezie tej zaprzeczają. U podstaw takiego, a nie innego sposobu prowadzenia działań wojennych przez rosyjskich decydentów, leżą bowiem zasady działania wojsk byłego Układu Warszawskiego, oraz poziom rozwoju ekonomicznego i kulturowego państwa i narodu prowadzącego wojnę.

Wśród przyczyn wybuchu wszystkich tych konfliktów leży splot czynników narodowościowych, etnicznych i religijnych. Nie wybuchały one jednak w wyniku samych różnic etnicznych i religijnych, a w wyniku manipulacji uczuciami narodowymi w celu realizacji określonych celów politycznych. Odpowiednio sterowane dążenia narodowościowe i religijne powodują często, że inne przyczyny powstawania konfliktów (ekonomiczne i polityczne) są trudno dostrzegalne. We współczesnych konfliktach zbrojnych toczących się na świecie oddziaływanie czynników narodo-wościowych, etnicznych i religijnych jest szczególnie silne i ma szczególny wpływ na rozmach, charakter i sposób prowadzenia działań.

3.4. PODSUMOWANIE

Konflikty narodowościowe mogą zagrozić nawet ustabilizowanym, wysoko rozwiniętym mocarstwom. Wg najbardziej pesymistycznych prognoz wiek XXI będzie stuleciem wojen domowych, ponieważ około 3 tysiące narodów nie chce żyć w państwach, w których żyły do tej pory. Prawdopodobnością staje się, że tam gdzie podział na Wschód i Zachód był najbardziej ostry i odczuwalny, a więc w Europie, dochodzi do prawdziwej eksplozji nacjonalizmów. Na jaw wychodzą wszelkie zadawnione konflikty, zaogniają się pozostałości po konferencjach pokojowych w Jafcie i Poczdamie. Obalenie komunizmu, państwa autorytarnego, odejście od systemu centralistycznego, rozpad ZSRR i rozwiązanie Układu Warszawskiego spowodowały, że poszczególne narodowości, bądź regiony zaczęły dążyć do samostanowienia. Dążenie wielu narodów do samodzielności, pełnej autonomii, czy niepodległości okazuje się silniejsze niż deklarowanie przez te kraje przywiązania do wartości demokratycznych i praw człowieka. Okazuje się, że niedorozwój cywilizacyjny i gospodarczy oraz zatargi powodowane różnicami w standartach życiowych i kulturowych są wprost proporcjonalne do zjawisk nacjonalizmu przechodzącego w skrajny szowonizm w krajach dążących do autonomii zarówno w Europie, jak na świecie. Chęć samostanowienia jako hasło mniejszości etnicznych dążących do suwerenności powoduje próby tworzenie państw na bazie etnicznej, narodowościowej i religijnej. Rezultaty

takich dążeń obserwujemy w wojnach i akcjach militarnych m.in. w byłej Jugosławii, RPA, Iranie, Izraelu, Strefie Gazy i bałkanizującym się Kaukazie.

Analizując przebieg i charakter konfliktów w Europie Wschodniej i Południowej, możemy konflikty na tle etnicznym podzielić na dwa rodzaje:

- jako dążenie mniejszości narodowych do zagwarantowania przez panujące w kraju władze przestrzegania praw politycznych i kulturowych (kulturalnych). Z problemem tym mamy do czynienia wśród najliczniejszych mniejszości narodowych w Europie Wschodniej, a więc Węgrzy w Rumunii (ok. 2 mln.), Turcy w Bułgarii (1 mln.), Węgrzy na Słowacji (0,6 mln), domagają się pełni praw, a tylko odłam najbardziej radykalnych przedstawicieli Węgrów rumuńskich żąda usamodzielnienia się od tego państwa.

- jako dążenie jednej lub kilku narodowości, zamieszkujących państwo wielonarodowe do odłączenia się od niego. Tego typu procesy destrukcyjne prowadzą do rozpadu państwowości, ponieważ istniejące stare struktury w państwie nie są w stanie powstrzymać lawinowego procesu dezintegracji. Była Jugosławia i były Związek Radziecki są tutaj akademickim przykładem.

"Dążenie do niezależności" stało się sloganem dla wielu mniejszości etnicznych, które aspirują do suwerenności. W latach 1991 - 1993 pojawiły się państwa, w których grupy mniejszości etnicznych proklamowały niepodległość w stosunku do rządów większości etnicznych. "Republika Dniestrzańska" w Mołdawii, Abchazja, Południowa Osetia w Gruzji oraz Republika NagornoKarabach są przykładem upowszechniania się tej tendencji.

Międzynarodowa opinia publiczna, organizacje międzynarodowe, starające się pomóc w rozwiązywaniu konfliktów zbrojnych, najczęściej są bezradne. Do dnia dzisiejszego ONZ i KBWE (OBWE) czy UZE (EWG) pomimo, że są powołane do rozwiązywania m.in. konfliktów międzynarodowych, nie wypracowały skutecznych (uniwersalnych) metod przewycięzania kryzysów militarnych i nie zawsze im się to udaje.

Konflikty etniczne najczęściej udaje się rozwiązać w wyniku:

- ustalenia sposobów komunikowania się przedstawicieli zwaśnionych stron możliwych do zaakceptowania przez wszystkie zainteresowane strony;

- stworzenia możliwości, by nagromadzona złość i nienawiść znalazły ujście;

- znalezienia mediatorów (neutralnych) potrafiących przekazywać posłania zwaśnionych stron, rozwiewać wzajemne uprzedzenia, odpowiednio interpretować zamiary każdej ze stron konfliktu, przekonywać i przedstawiać skuteczne, kompromisowe rozwiązania, akceptowane przez strony konfliktu;

- odczytywania gestów pojednania i dobrej woli.

Dopóki w rejonie Europy Środkowej i Wschodniej nie zakończy się proces budowania demokracji i stabilności gospodarczej Polska nie może czuć się w pełni bezpieczna.

W momencie rozpadu Związku Radzieckiego, do głosu doszły tłumione przez dziesięciolecia animozje i urazy.

Przyczyną wielu konfliktów toczących się na terenie b. ZSRR są m.in.:

- spory graniczne;
- duma narodowa;
- ambicje polityczne;
- zawiść międzyklanowa;
- rywalizacja religijna.

Dodatковым czynnikiem podsycającym niepokoje są klanowe koligacje. Klany związane z ideologią komunistyczną opowiadają się za pozostaniem w sferze wpływów Rosji, natomiast klany islamskie tworzą opozycje i dążą do ustanowienia z wielu objętych walkami regionów państw religijnych.

Cechą charakterystyczną konfliktów, jakie wybuchały na terenie b. ZSRR, jest brak etapu zapobiegania konfliktom, a ewentualne próby zażegnania kryzysów okazały się nieadekwatnymi i nieefektywnymi. Elementem ułatwiającym dostęp do wszelkiego rodzaju uzbrojenia był proces dezintegracji Armii Radzieckiej.

W pierwszej fazie konfliktów Rosja bardzo często podejmuje decyzje o pozostawieniu regionu samemu sobie, co stwarza niebezpieczeństwo rozprzestrzeniania się konfliktów. Armia Rosyjska oskarżana jest o uzbrajanie stron konfliktów.

Tym, co niepokoi, to okresowa eskalacja walk i zrywanie dotychczasowych porozumień oraz brak postępu w kierunku osiągnięcia ostatecznego rozwiązania.

Do zakończenia wojen na Zakaukaziu i w Azji Środkowej potrzeba nowego spojrzenia na przyszłość narodów, które po dziesiątkach lat dominacji radzieckiej pragną swobody. Nie do przyjęcia dla młodych suwerennych państw w Azji Środkowej jest rola rosyjskiego strażnika, jaką chcą pełnić pozostające w azjatyckich państwach wojska rosyjskie. Dopóki działania dyplomatyczne i militarne Rosji będą dążyły do zachowania na tych obszarach poradzieckiego status quo, to trudno oczekiwać trwałego rozwiązania nawarstwionych przez lata problemów.

Zakończenie okresu "zimnej wojny" i rozpad dwubiegunowego systemu bezpieczeństwa sprawiły, że w Europie Wschodniej i Środkowej powstał chaos interesów politycznych. Rozpad Układu Warszawskiego sprawił, że dawne państwa socjalistyczne znalazły się poza formalnym parasolem bezpieczeństwa, jaki tworzyły przeciwstawne bloki NATO i UW. Brak zdecydowania ze strony państw zachodnich w kwestii NATO, UZE czy KBWE (OBWE) ma być gwarantem bezpieczeństwa w Europie, sprzyja odradzającym się w Rosji poglądom na temat odbudowywania przez WNP strefy wpływów w Europie Środkowej. W związku z powyższym Rosja nie jest zainteresowana umacnianiem pozycji KBWE, a raczej prowadzi działania zmierzające do uznania przez KBWE wojsk rosyjskich w rejonie Kaukazu za siły pokojowe oraz uzyskania zgody na odstąpienie od traktatu o redukcji broni konwencjonalnych, motywując to koniecznością zachowania "przekonywającej" przewagi militarnej na obszarach objętych wojną domową.

Pomimo zaangażowania ONZ, KBWE (OBWE) i innych organizacji międzynarodowych widzimy, że ich działania dyplomatyczne okazały się mało skuteczne w rozwiązywaniu kwestii konfliktów etnicznych w byłej Jugosławii i ZSRR.

Konflikty lat 80-tych i 90-tych wychodziły bardzo szybko poza ramy stron biorących udział w konfliktach, wpływały w istotny sposób na stosunki między czołowymi mocarstwami świata, a niewciągniętymi bezpośrednio w działania wojenne.

W działalności przywódców mocarstw (USA i byłym ZSRR) w odniesieniu do lokalnych konfliktów zbrojnych możemy wyodrębnić dwa stałe czynniki.

W dziedzinie politycznej - to dążenie do utrzymania swoich wpływów w danym rejonie świata i wpływ na kształtowanie sytuacji i opinii między narodowej.

W dziedzinie wojskowej - to wykorzystanie terytorium wojujących państw jako poligonu doświadczalnego nowych środków walki, systemów dowodzenia i sprawdzania nowych sposobów prowadzenia działań bojowych.

Korygowanie granic siłą, masowe łamanie praw człowieka w bestialsko prowadzonych czystkach etnicznych są atrybutem wszystkich trzech stron konfliktu w Bośni i Hercegowinie.

Niezależnie od materialnych aspektów zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego wojna na Bałkanach dostarczyła negatywnych cech charakteryzujących organizacje zajmujące się utrzymaniem pokoju na świecie.

Bierność, niemoc, bezradność, konflikt w łonie świata zachodniego - ten stan rzeczy prowadzi do wniosku¹, "że skuteczne akcje militarne przynoszą opłacalne rezultaty polityczne". Właśnie do tej zasady stosują się wszystkie strony konfliktu w Bośni i Hercegowinie.

Nowa sytuacja geopolityczna w Europie oraz postęp naukowo-techniczny sprawiają, że wypracowane na przestrzeni ostatnich wielu lat koncepcje i zasady tworzenia struktur organizacyjno-funkcjonalnych SZ, wyposażania ich w sprzęt bojowy i pomocniczy oraz prowadzenia działań wojennych ulegają radykalnym zmianom. Ewolucji podlegają poglądy na charakter i właściwości ewentualnych

¹ T. A. Kisielewski, *Nowy konflikt globalny*. PAN-INSP, Warszawa 1993.

konfliktów zbrojnych w Europie oraz zasady użycia w nich sił zbrojnych dla realizacji celu.

Wraz ze zmianą i rozwojem różnorodnych czynników, pośrednio lub bezpośrednio oddziałujących na charakter konfliktów zbrojnych, ewolucji podlegają również poglądy na kryteria ich klasyfikacji.

W ostatnich latach dokonały się zmiany, które sprawiły, że ukształtowane dotychczas poglądy na charakter konfliktów zbrojnych zostały częściowo zburzone. Przyczynami sprawczymi tych zmian są wnioski ze współczesnych konfliktów, tendencje rozwoju środków walki, zasady działania wojsk oraz procesy zmian polityczno-militarnych w świecie. Z nich to najczęściej wylaniają się cele działań zbrojnych.

Konflikty zbrojne mogą mieć charakter obronny (odparcie agresji, obrona suwerenności i integralności terytorialnej), agresywny (podporządkowanie polityczno-wojskowe, zabór lub secesja terytorium, rewizja granic) lub pokojowy: misje sił zbrojnych ONZ (peace making, peace keeping, peace enforcement). W zależności od miejsca występowania i rozmachu przestrzennego mogą mieć charakter: wojny domowej, kontynentalnej, światowej; konfliktu lokalnego lub granicznego. W zależności od czasu trwania: krótkotrwałe lub długotrwałe. W zależności od sposobu prowadzenia działań: konwencjonalne, niekonwencjonalne, regularne, ma-newrowe, punktowe, partyzanckie. W zależności od zakresu wykorzystania środków walki: klasyczne, jądrowe, powszechne lub ograniczone użycie dostępnych środków walki. Jednoznaczne określenie charakteru konfliktów zbrojnych nie jest możliwe ze względu na jednoczesne występowanie wielu cech identyfikacyjnych i ich złożonej natury.

Charakter konfliktów w znacznej mierze zależy od różnorodnych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych towarzyszących sytuacjom konfliktowym. Dlatego coraz częściej mówi się o konfliktach zbrojnych o małej, średniej lub dużej intensywności. W obecnej sytuacji międzynarodowej, jest to stosunkowo uproszczone podejście i założenie, że w Polsce istnieje tylko potrzeba przygotowywania się do bardziej prawdopodobnych konfliktów lokalnych. Takie rozumowanie może okazać się w całości błędne w przypadku destabilizacji sytuacji polityczno-militarnej w Europie.

Zgodnie z clausewitzowską tezą zagrożenie militarne ze strony jakiegokolwiek z państw jest pochodną m.in. jego polityki, a cele polityki państw nie zawsze są wyraźnie określone, a ponadto nie są pozbawione niebezpieczeństwa gwałtownych zmian² (np. przy gwałtownych zmianach ekip rządzących w geopolitycznym otoczeniu Polski), kiedy wzrosnąć może ryzyko wybuchu konfliktu o dużej lub średniej intensywności, wówczas to RP mogłaby okazać się państwem w zasadzie bezbronnym.

Z początkiem lat 90-tych doszło do międzynarodowej ekspansji islamu, co objawiło się wzrostem napięć wewnętrznych, próbami zamachów stanu, walkami między narodowościami różnych wyznań i akcjami terrorystycznymi na terenie wielu państw. Podłoże religijne było i będzie przyczyną wielu konfliktów.

Nasilenie ruchów demokratycznych w Azji i Afryce spowodowało wzrost napięć i ostrą walkę skierowaną w szczególności przeciwko rządóm dyktatorskim. Nie bez znaczenia była sytuacja gospodarcza wielu państw tych kontynentów, która potęgowała siłę ruchów demokratycznych.

Jako pozytywny czynnik należy uznać coraz większy wpływ wielu organizacji międzynarodowych, starających się zażegnać powstałe ogniska zapalne na świecie. Dużym mankamentem w działalności tych organizacji jest nadal brak zdecydowanych form presji, które umożliwiłyby szybkie i bezpośrednie likwidowanie punktów zapalnych i konfliktów zbrojnych.

4. WNIOSKI KOŃCOWE

Przedstawiona charakterystyka wybranych konfliktów zbrojnych na świecie, pozwala stwierdzić, że:

²B. Balcerowicz, *Bezpieczeństwo państw Europy Środkowej w świetle zachodzących przemian*. AON, Warszawa 1993r, s. 20.

- najważniejsze konflikty dzisiejszego świata mają swoje źródło w pogwałceniu praw człowieka i braku reguł demokratycznych;

- następuje zmiana charakteru konfliktów zbrojnych przejście do wojen lokalnych o średniej i niskiej intensywności;

- wojny o podłożu nacjonalistycznym, powstania, wojny o wpływy, terroryzm i wojny graniczne to ewentualne rodzaje konfliktu, który może być udziałem Polski;

- konflikty lokalne początkowego okresu lat dziewięćdziesiątych, potwierdzają ich ograniczoną skalę, i są odbiciem niektórych współczesnych poglądów na przygotowanie i prowadzenie wojny. Doświadczenia tych konfliktów potwierdza konieczność przygotowania sił zbrojnych do prowadzenia wojny w różnych warunkach; nie tylko do wypracowania zawczasu sprawdzonych i przygotowanych sposobów działań;

- wojny o małej intensywności mają tendencję do przedłużania się, podczas gdy istotą wojen o dużej intensywności jest krótkotrwałość i żywiołowość, jak miało to miejsce w Zatoce Perskiej. Nie można jednak wykluczyć, że i te ostatnie będą się przedłużały i doprowadzą do wojny np. kontynentalnej;

- konflikty z elementami operacji powietrzno-łądowych, a więc głównie o dużej intensywności wymagają niezawodnych systemów rozpoznania "swój - obcy", wczesnego ostrzegania oraz sprawnego systemu kierowania obronnością państwa;

- powodzenie wojny lub serii wojen sprawia, że strona przegrywająca przejmuje taką taktykę ich prowadzenia, aby nie pozwolić swym przeciwnikom na ponowne odniesienie zwycięstwa np. palestyńska Intifada, taktyka taka wynika z instynktu przetrwania.

- nowoczesna technologia wykorzystana w wojnie w Zatoce Perskiej pokazała, że bronie inteligentne mogą być skutecznie wykorzystywane do niszczenia szczególnie ważnych celów punktowych;

- duża dokładność tych broni sprawia, że stają się one poszukiwanym produktem przez kraje słabo uprzemysłowione i organizacje terrorystyczne;

- w warunkach szerokiego zastosowania zautomatyzowanych systemów dowodzenia wojskami i uzbrojeniem, rośnie zaciętość walki w eterze i rośnie różnorakie zastosowanie środków walki radioelektronicznej;

- w krajach wysoko rozwiniętych, w których toczą się konflikty o małej intensywności (np. Wlk. Brytania - Irlandia Płn.) duży nacisk w szkoleniu wojsk kładzie się na inteligencję ludzką. Im niższy jest szczebel, na którym siły zbrojne muszą walczyć w ramach konfliktu, tym większa jest odpowiedzialność, jaką ponosi zwykły żołnierz. W konfliktach o małej intensywności wymagane jest użycie żołnierzy o wysokim profesjonalizmie;

- rodzaje (charakter) wojen, w których będzie musiał walczyć żołnierz zmieniają się (np. kryzysy mafijne, narkotykowe, nasilenie incydentów, w których zagrożone są prawa mniejszości etnicznych. Niezależne bezstronne siły obronne będą musiały odegrać rolę czynnika zapewniającego bezstronność w rozwiązywaniu takiego konfliktu;

- w przypadku, gdy bezstronność miejscowych sił zbrojnych nie będzie istniała (Jugosławia, Kambodża) zachodzi konieczność wprowadzenia "nowych", skutecznych sił pod flagą ONZ;

- polityczny obraz Europy daleki jest od przejrzystości. Środki, jakie budżet państwa przeznaczają na rozwój i modernizację sił zbrojnych, są zbyt małe i wyraźnie trzeba zaznaczyć politykom, z jakim ryzykiem się to wiąże;

- aby być przygotowanym na wszelkie możliwe sytuacje SZ RP będą potrzebowały uzbrojenia, które znajdzie zastosowanie w całym spektrum ewentualnego przyszłego konfliktu;

- różnorodność zadań wobec których stoją SZ, ich złożoność na najniższym szczeblu, wymaga posiadania żołnierzy dobrze wyszkolonych, dysponujących dobrym wyposażeniem. SZ RP muszą być gotowe do współdziałania w obrębie sojuszu lub koalicji, aby skutecznie walczyć w konflikcie o dużej intensywności, ale jednocześnie musimy być przygotowani do odegrania bardziej dla nas prawdopodobnej roli uczestników konfliktu o ograniczonym zasięgu.

Wyniki syntezy identyfikującej charakter i właściwości współczesnych konfliktów zbrojnych umożliwiają wygenerowanie

najistotniejszych przyczyn ich powstawania, przebiegu oraz skutków. Uzyskane wyniki umożliwią w kolejnym etapie przeprowadzenie hierarchizacji podstawowych (głównych) źródeł konfliktu, określenie związków przyczynowo-skutkowych między zagrożeniami i skutkami konfliktów zbrojnych i wojen oraz sformułowanie procedury przejścia od zagrożeń do konfliktów (wojen).

Połączenie ww. uogólnień identyfikujących konflikty zbrojne oraz wyników badań w temacie naukowo-badawczym "ZAGROŻENIA" umożliwi opracowanie procedury przejścia ze stanu zagrożenia w stan kryzysu lub konfliktu zbrojnego (wojny).

BIBLIOGRAFIA

1. BALCEROWICZ B.; *"Bezpieczeństwo państw Europy Środkowej w świetle zachodzących przemian - droga do systemu zbiorowego bezpieczeństwa"*. Materiały z I międzynarodowej konferencji zorganizowanej w AON. AON. Warszawa 1993r.
2. BERNY J., KULISZ M.; *"Charakterystyka środków walki używanych we współczesnych konfliktach zbrojnych"*. PTUiR nr 54, Warszawa-Zielonka 1995.
3. DWORECKI S.; *"Współczesne konflikty zbrojne"*. AON. Warszawa 1994.
4. DWORECKI S.; *"Konflikty zbrojne a nowoczesne środki walki"*. AON. Warszawa 1994.
5. DWORECKI S.; *"Zagrożenia bezpieczeństwa państwa"*. AON. Warszawa 1993.
6. DWORECKI S., KĘSOŃ T., STĘPAK J.; *"Modelowanie charakteru i właściwości konfliktów zbrojnych w Europie"*. AON. Warszawa 1994.
7. DWORECKI S., KĘSOŃ T., STĘPAK J.; *"Modelowe badania zagrożeń bezpieczeństwa Polski"*. AON. Warszawa 1994.
8. *Janes Defence Weekly*. Vol 17. No. 8. 1992.
9. KĘSOŃ.; *"Współczesne konflikty zbrojne w Europie i Azji"*. AON. Warszawa 1995.
10. KĘSOŃ T.; *"Współczesne konflikty zbrojne na świecie (z wyłączeniem Europy i Azji)"*. AON. Warszawa 1995.
11. KĘSOŃ T.; *"Charakter współczesnych konfliktów zbrojnych"*. PTUiR nr 54, Warszawa-Zielonka 1995.
12. KISIELEWSKI T. A.; *"Nowy konflikt globalny"*. PAN-INSP. Warszawa 1993.
13. KOWALCZYK A.; *"Afganistan"*. Altair. Warszawa 1994.
14. KOZIEJ S.; *"Teoria sztuki wojennej"*. Bellona. Warszawa 1993.

15. *Military Balance 1992/1993*. International Institute For Strategic Studies.
16. MILLER D.; *"Współczesna wojna lądowa"*. Warszawa 1993.
17. SIPRI - *Yearbook (od 1989 do 1994)*. Oxford, Londyn.
18. ŚCIBIOREK Z.; *"Wpływ nowych brodków walki na działania bojowe wojsk lądowych"*. AON. Warszawa 1993.
19. TRENIN V. D.; *"Powiązania bezpieczeństwa transatlantyckiego i euroazjatyckiego"*. AON. Warszawa 1993.
20. *Wojskowy Przegląd Zagraniczny* nr 2-3/ 1993.
21. ZIELIŃSKI J.; *"Siły zbrojne sąsiadów Polski"*. Bellona. Warszawa 1994.

